

ЛЕМКІВЩИНА
LEMKIVSCHYNA
1981

Ч. 3

НАША ЦІЛЬ: ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ
У ВІЛЬНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ.

OUR MOTTO: THE UNITY OF UKRAINIAN ETHNOGRAPHIC TERRITORY
IN FREE UKRAINIAN STATE

ЛЕМКІВЩИНА

КВАРТАЛЬНИК

РІК 3 ЧИСЛО 3(10) ОСІНЬ 1981

видає

ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ

з рамени:

СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ
ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ
І ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ КАНАДИ

ВИДАВНИЧА КОМІСІЯ:

Мирон Мицьо	—	Голова
Микола Грицков'ян	—	Заступник Голови
Юліан Котляр	—	Адміністратор
Дмитро Барна	—	Фінанс. Референт

адреса

"Lemkivshchyna"
P. O. Box 651 Cooper Station
New York, N. Y. 10276 USA

Річна передплата 8.00 ам. дол. Ціна числа 2.00
(або рівновартість в чужій валюті)

ЧИ ВИ ЗЛОЖИЛИ ВЖЕ СВОЮ ПОЖЕРТВУ НА
"ФУНДАЦІЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ"?
ЯКЩО НІ, ТО ЗРОБІТЬ ЦЕ СЬОГОДНІ! ЧЕКИ І
МОНІ ОРДЕРИ ВИПISУЙТЕ:

"THE LEMKO RESEARCH FOUNDATION"
і шліть на адресу:

The Lemko Research Foundation
P. O. Box 651 Cooper Station
New York, N. Y. 10276 USA

Printed in U.S.A.
by Computoprint Corporation
335 Clifton Ave, Clifton, N.J. 07011

ЗМІСТ

І. Лико: Ми йдемо вперед!	1
о. П. Ковальчик: Мій край	3
І. Дибко: Іван Филипчак і його літературна творчість	4
М. Горбаль: Дума про соняшні квіти	6
Г. Лемко: Концтабір у Яворжні	7
І. Головчак: Поезія	10
Ю. Саноцька: Молитва за Лемківщину	10
Л. Гой: Ще про Бонарівку	11
Із старого архіву	13
І. Корнафель: Спомин підпільника	14
Б. І. Антонич: Розмова з листком	16
Хроніка Лемківщини й Посяння	17
М. Остромира: Лемківщина в огні	17
Посмертні згадки	22
З листів до Редакції	23
І. Богун: З мандрівки по Західній Лемківщині	24
Б. І. Антонич: Веретено	26
І. Дурбак: Лемківський вечір у Вотервліті	26
А. Колька: Байка о глупим Миколайку	27
Англійський зміст	28
Спільний фестин у Баунд Бруку	Обкл.

Наша обкладинка: Церковна огорожа в Сянках.

To our English speaking friends:

We have included on page 28 a brief English summary of all the articles in this No. of "Lemkivshchyna".

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Головний редактор — Орест Питляк

Члени: д-р Іван Гвозда
Катерина Мицьо
Мелянія Чайківська-Куделя
Михайло Черешньовський

Редакція застерігає собі право виправляти мову, скорочувати та корегувати статті. Передрук матеріалів з "Лемківщини" дозволяється при умові подання повної назви журналу. Прислані матеріали Редакція не повертає

Українські молодіжні хори "Верховина" й "Проліски" на концерті в Члухові

МИ ЙДЕМ ВПЕРЕД!.....

ІВАН ЛИКО

Недавно довелось мені бути учасником загальних Зборів Фондації Дослідження Лемківщини в місті Нью-Йорку. Я не хочу писати тут про програму й рішення отих важливих зборів, тим більше, що про них уже появилось звітження в пресі — але мені хотілося б поділитися з читачами "Лемківщини" деякими думками, які зродились у мене під впливом тієї зустрічі. Це думки про минулу діяльність, ріст і розвиток наших лемківських організацій і про їх можливість в майбутньому.

Вертаюсь думкою десять літ назад, коли я став членом Організації Оборони Лемківщини. У той час ООЛ вже діяла від десятків років, спираючись на Крайові Управи, зорганізовані в ЗСА й Канаді. Як відомо, Організацію Оборони Лемківщини створено ще на початку 30-их років із двома основними завданнями: оборони прав лемківського населення і матеріальної й духової допомоги Лемківщині. Ці завдання свої ООЛ від початку послідовно й успішно виконувала. На жаль, із вибухом Другої світової війни, з незалежних від нас причин, було припинено діяльність ООЛ і нам забракло тієї важливої оборонної трибуни якраз тоді, коли її найбільш потрібно було, коли наша дорога Лемківщина переживала велику трагедію — поневіряння й тортури, смерть сотень і тисяч поневолених людей і врешті масове на-

сильне вигнання з рідної землі й загалу матеріальних і культурних надбань поколінь.

Діяльність ООЛ відновлено в п'ятдесятих роках, і щойно тоді ми — лемки в світовому розсіянні — могли самі піднести голос протесту проти варварського насилля наших слов'янських сусідів — Польщі й Московщини — над нашим лемківським плем'ям, і почати знову оборону прав наших покривджених і переслідуваних земляків, особливо тих, які опинилися на вигнанні.

Одним із засобів оборони не лиш лемків, а й усіх українських мешканців Закарпаття, були лемківські пресові й книжкові видання. Особливо місячник "Лемківські Вісті" був у той час отим лемківським "вікном у світ". Там друкувалися різні статті, що охоплювали цілість побуту й життя Лемківщини, її духову й матеріальну культуру. Статті, що намагалися потрясти закостенілим сумлінням цивілізованого світу двадцятого віку, світу, який не знав і не хотів знати про страшну трагедію Лемківщини й українського Закарпаття. На жаль, це відносилось і до частини нас самих — лемків на чужині — бо й серед нас було чимало байдужих глядачів, що не спромоглися хоч на крихітку співчуття до власного, не фігурально, а нераз таки дослівно, рідного брата.

Окрім місячника, тоді також, на протязі довгих років, появлялися популярні "лемківські календарі". На їх сторінках також читач міг знайти чимало цікавого матеріалу про давню й недавню минувшину Лемківської Землі і про найновіший трагічний лемківський "голокавст".

Тут я дозволю собі на маленьку дигресію: недавно п'ятдесят два американські закладники перебували 444 дні в полоні у іранських "варварів" (як назвали їх два американські президенти, Картер і Реген). Доля цих 52-ох американців була предметом турбот і заходів американського Уряду, що за ним твердо стояв увесь американський народ, включно з його українськими співгромадянами. А чому ж тоді багато трагічніша доля пригнобленого українського народу, доля не десятків, а мільйонів, залишається байдужою для більшости наших лемківських земляків на еміграції? Знайти відповідь і лік на це питання було одним із основних завдань ООЛ і її видавничої діяльності.

Заходом Організації Оборони Лемківщини також появилися різні книжкові видання — як поезії Б. І. Антонича, дослідно-наукові праці Ю. Тарновича, співаники тощо. Друкувалися також стінні календарі, різдвяні й великодні святкові картки, лєтючи й інші пропагандивно-освітні матеріали.

Були ще й інші засоби для діяльності ООЛ. У 1969 році збиралися підписи на петиції, призначеній для Генерального Секретаря ОН й секретарів стану Америки й Канади, з протестом проти актів насильства й вимогою оборони для наших покривджених земляків. Лемківська делегація під проводом проф. д-ра І. Гвозди склала також офіційний протест у польській амбасаді в Вашингтоні. А для вшанування пам'яті погиблих і пригадки світові про чорний

період нашої історії влаштовувалися врочисті академії, святкові вечори й доповіді, розкидувалися лєтючи тощо.

Організація Оборони Лемківщини проробила величезну роботу, корисну для всієї нашої визвольної справи. Все таки, з бігом часу, із зміненними умовами й вимогами політичної ситуації, треба було переставити на нові рейки і діяльність нашої організації. В Канаді назву Організації Оборони Лемківщини змінено на "Об'єднання Лемків Канади", щоб таким способом уможливити канадській організації отримати урядовий статут ("чартер"), бо раніше, через свою сповидну залежність від американської Централі, ця організація не могла дістати канадського "чарту". Для об'єднання обидвох краєвих централей і з плянами поширення організаційної сітки на все світове розсіяння лемків було створено Світову Федерацію Лемків. Але ж досі ще завдання цієї світової централі далеко не завершене, в майбутньому треба буде виявити більше ініціативи в організуванні нових відділів і крайових централей, чи хоча б делегатур, користаючись із особистих знайомств, принагідних подорожей за кордон, чи прямо дорогою листування з приятелями.

Із завершенням організаційної діяльності й потребою поважніших і тривалих публікацій, на місце "лемківських календарів" почало появлятися нове лемківське книжкове видання — "Аннали". Із появою окремих чисел цього поважного науководослідного видання буде нагромаджуватись всесторонній культурно-історичний матеріал, який стане згодом "збірником збірників" про Лемківщину. Це завдання поважне, амбітне й дуже конечне, тільки ж виконання його натрапляє на труднощі фінансової натури.

Ріка Попрад біля Північної. (З "Мандрівки по Західній Лемківщині")

Іншим важливим лемківським виданням, на протязі вже більш як двох років, став журнал-квартирник "Лемківщина", який появляється на місце колишніх "Лемківських Вістей". Цей "молодий" ще віком журнал здобув собі вже заслужений розголос серед лемків, але також серед інших українців і навіть деяких чужинців. "Лемківщина" — як кажуть деякі читачі її, є знаменитою візитною карткою всієї нашої організаційної діяльності. Але й тут — ніде правди діти — фінансові засоби для видавання цього гарного журналу є більш як скромні. Маймо надію, що "Лемківщина" здобуде в майбутньому не лиш моральний, а й матеріальний успіх і що ми всі засвідчимо наше признание їй — передплатами й пожертвами на пресовий фонд.

Для організації й фінансування всієї лемківської видавничої діяльності було створено окрему організаційну клітину — Фундацію Дослідження Лемківщини, яка безпосередньо підлягає Крайовій Управі ООЛ у ЗСА. Першим завданням цієї клітини є зібрати відповідні фінансові засоби, відсотки з яких уможливають даліше видавання наукових праць і публікацій про Лемківщину.

Наші сусіди на півночі й півдні й далекому північному сході намагалися в минулому й далі намагаться всякими псевдо-науковими засобами фальшувати нашу історію. Наприклад — варварську, дику акцію насильного вигнання українців із їхніх прадідних земель виправдувати всякими наївно-фантастичними аргументами. Ширення наукової правди й опрокидування брехні тих наших сусідів буде можливе в майбутньому, якщо наша Фундація Дослідження Лемківщини здобуде собі признание й підтримку не лиш у лемків, але й у всієї великої української громади.. Бо справа Лемківщини й українського Закерзоння — це справа всієї України.

Ми нині не маємо власної державности й не можемо використати державних засобів для організації інформативно-наукової діяльності — так як другі. Тільки ж ми, що живемо у вільному світі і втішаємось особистою свободою й високим життєвим стандартом, мусимо перебрати на себе те завдання. Ми маємо змогу й священний обов'язок його виконати — а коли ні — то це може помститись на наших прийдешніх поколіннях.

Ми йдемо вперед! На нашому шляху мерехтить зірка надії, але — щоб майбутнє належало нам, нам потрібно утривалити наше минуле. Бо, хоч яка жорстока була для нас наша історична минувшина, вона не потрапила зломити нашого міцного хребта, ми живемо і житимемо далі.

З усіх боків закликають нас до жертв на ті чи інші добрі цілі, і всюди ми по нашим спроможностям жертвуємо. Спроможімося ще раз на жертву — на ціль найближчу для нас! Вслухаймося в подув вітру нашої минувщини й сумної сучасности, а почувемо голос предків: — Не забувай, чий ти синдочка! Не забувай про ганьбу й приниження, про

неволю важку, політичний і соціальний гніт, про насильство й терор, про страждання і смерть і вигнання! Не забувай про руїну Лемківщини й усього українського Закерзоння, що затерто сліди за тобою, бо й назви твого рідного села нема, її замінено новою польською, бо спалено село і ліс, навіть придорожно капличку, хрест повалено!.... Не забудь! Причинись до утривалення твоєї минувщини — перешли пожертву на Фундацію Дослідження Лемківщини!

о. ПЕТРО КОВАЛЬЧИК (†)

МІЙ КРАЙ

Де ясна синь
небес вишин,
і глиб зідхань
з низів землі
зіплялися у грань,
Там гомонить
минулих днів
могутній спів,
який вітри
несуть з могил батьків.

Де в сьйві дня
купаються
стріхи хатин;
де спів пташні
луна, як вічний гимн,
там гордий спів
з глибин душі
Синам дзвенить,
— Свій Рідний Край
на все, над все любіть!

Де ночі тінь,
Шовкова тінь
Обняла все
і тихим сном
втишає біль сердець,
В обіймах мрій
на кращі дні
кріпша душа,
і серце теж
гартується у сталь.

Де гомонить
минулих днів
могутній спів,
який вітри
несуть з могил батьків,
Де гордий спів
з глибин душі
як вічний гимн, луна,
Це там мій Край,
Свята Земля.

ІВАН ФІЛИПЧАК

І ЙОГО ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ

29 січня 1871 року, на Лемківській Землі, почалося життя Івана Філіпчача, автора популярних колись історичних повістей для молоді. У повістях тих оживали часи давнього розцвіту Русі, події її боротьби з наїздниками, які вже тоді, в нищівно-загарбницький спосіб, сягали рукою хижою по багатства нашої землі, намагалися підбити нарід руський, полонити душу й віру його, вбити національну гідність і запрягти до невольницьких послуг. І тоді чи не найбільше кривд зазнала вужча батьківщина автора повістей — Лемківщина.

Давні, славні й трагічні події ті описує Іван Філіпчак на сторінках таких історичних повістей, як "За Сян", "Дмитро Дедько" — і інших, про які я говоритиму далі.

Повернімо сторінки проминулих років, погляньмо на діла Івана Філіпчача, на його літературну творчість, віддаймо належну шану пам'яті письменника, який із незрозумілих причин нині призабутий на сторінках української літератури, так як забутою залишилася незнана могила його в далекій, замерзлій сибірській тундрі.

Ворог думав мабуть, що в далекому Сибірі, в спільній могилі для "врагов народа" пропаде пам'ять і слід по Іванові Філіпчачові, па його невтомній праці для народу, по його письменницькій творчості. Але ж не так воно станеться насправді, бо, за словами Симоненка, "можна прострелити мозок, що думку народить, думки ж не вбить!"... І в житті народньому приходять хвилини, коли оживає пам'ять про таких, я Іван Філіпчак. Його думи, записані на сторінках його творчості, в історичних повістях, чекають на роздоріжжях часу, щоб про них згадали грядучі покоління, щоб дізналися з них про славне минуле Батьківщини і про її горе, те що було колись і те що далі триває — до сьогодні.

Тому ходімо зустрінутись із творчістю Івана Філіпчача, повернімо сторінки історії в його повісті "За Сян". Там читаємо, як, після прийняття християнства —

"заходом священика Прокопа, поставлено першу в Сяноці церкву Христову во ім'я св. Івана Христителя, нині зветься це місце "пляц свентеґо Яна"... Від раннього ранку, від першого проміння Сонця до самого полудня, дзвонив маєстатично дзвін "Прокіп", дзвонив поважно, давав знати гірнякам-горватам, щоби спішили на якесь велике діло до Сянока, щоби спішили рішити свою долю-

Іван Філіпчак

судьбу. Гомін його голосу був поважний, робив в душі кожного руснака якийсь сильний, предивний настрій. Він проникав їхні нерви, їхні жили, добирався до костей, вони довго-предовго його чули. Коло полудня змучився, відпочивав спрацьований робітник народний, а горватам все ще в душі та костях дзвонило... Це "Прокоп" говорив з ними. Його слова: — "Не- дай-те-ся, три-май-те-ся, не- дай-те-ся, три-май-те-ся!!" Довго-предовго гомоніли ті звуки на дні серця горватів, вони переходили з покоління в покоління. Слова цього Прокопа помогли горватам осягнути найбільше щастя на землі, бо злучили їх з великими руськими племенами в одну велику державу: Русь-Україну. Тоді Прокіп незвичайно тішився щастям своїх дітей, і з усмішкою щоденно і поважно гомонів до них: "Мовив - я! Мо-вив-я! Три-май-те-ся! Не- дай-те-ся, Три-май-те-ся, не- дай-те-ся!"

Однак правнукам поганим задобре було на руській землі, замного оброку давала їм їхня Мати-Україна, а замало від них праці вимагала, бо багата собі пані була. Уся в золоті. Пестила їх, голубила, а не приучувала до тяжкої праці. Її діти розпестились, розлінившись... забули на золоті слова Прокопа. За п'ятсот літ свобідного життя пустили до себе зі Заходу малу сигнатурку, яка зачала їм цвірінькати: — "пшиймце нас, пшиймце нас, приймце нас, бендзем едлі, беднзем пілі, бендземсе веселілі аж по пас — аж по пас...". Прокіп засумував — гіркими слізьми заплакав, зарідав... Мучився довго бідняга — аж з жалю йому серце розірвалось... Тої ночі упав він з

високої вежі на землю і зарився в ній — на віки?... Але не на віки!... Останки племені руснаків-горватів вірять в це сильно, що прийде час, а Прокопа дістануть, змурують йому вежу з тесаного каменя і повісять знову на тім самім пісці де колись гомонів: — "не- дай-те-ся, три-май-те-ся", але перед тим мусять наново злучитися зі своєю Матірью-Руссю, котра простить їм гріхи, приверне до свого зболілого лона і останню сорочку здіме зі себе і дасть своїй дитині, щоби тільки була з нею разом".

Ось так, пишучи ці слова на сторінках повісті "За Сян", автор непомітно вводить нас у призадуму, в нас пробуджується віра, що незабаром отой символічний дзвін Прокіп заговорить знов могутнім голосом про волю, про злуку Землі Лемківської з Руссю-Україною. Може врешті знайдеться Хтось, хто допоможе нам піднести "Прокопа" знову вгору, на вежу кам'яну, може це буде сам Дмитро святий, покровитель Лемківщини? (Стаття про св. Дмитра, також авторства Івана Филипчак, друкувалася в журналі "Наш Лемко" в 1939 році).

Вміння позитивно унапрямувати думки читача, це особливий хист у творчості І. Филипчак. Хоч у дальшому тексті повісті читаємо, що розвиток історичних подій не дозволив "змурувати вежу Прокопові", то все таки віра в силу єдності народньої, у любов до рідної землі, домінує в повісті "За Сян". Іван Филипчак подає без прикрас дальші суворі події історії, немов йому хочеться, користуючись досвідом старого педагога, звернути нашу увагу на те, які катастрофальні наслідки бувають тоді, як у державних мужів не вистачить сили волі, коли піддадуться вони впливові нещирих сусідів. Він розказує, як польський король Болеслав ("Хоробрий") бешкетував із військом своїм у підступно зайнятому місті Києві, як грабували чужинці Золотоверхий Город, що його називали в той час "другим Цагородом", як вивозили до Польщі багатства Руської Землі возами навантаженими.

Як у Безладді зупинився Київ і ціла Русь після смерті Володимира Великого, як дружина його — грецька царівна Анна і донька — князівна Предслава були замкнені у своїх ґриднях і лиш безсило прислухалися до бешкетування Болеслава і його війська. А все те сталося після одруження доньки Болеслава Собіслави із князем Святополком, сином Володимира Великого. Він, на жаль, не посідав величі духа свого батька, ані хоробрости братів Бориса, Гліба й Святослава, котрі в битві із польськими наїздниками загинули. І не мав сили волі Святополк так, як брат Ярослав Новгородський, що, зібравши військо, розбив наступ Святополка. Під впливом жінки-польки — Святополк сприяв єхидним плянам єпископа Рейнберна, що приїхав із Польщі разом із Собіславою, і тут вони в руській церкві насильно впроваджували латинський обряд. Це ж бо й тому наспіла смерть батька Володимира Великого, що він бачив зухвалі вчинки сина Святополка. Пише І. Филипчак, що: — "Зухвальство Святополка, так

поділяло на Володимира, що в очах йому потемніло, вимовити не міг ні одного слова, сперся на руки отрока, опустил на його рамя голову і безсилим упав на стілець. Великий князь Володимир зомлів..."

Цим малюнком давньої історичної драми автор хотів промовити до переконання молодих читачів повісті. Він знав і любив їх — як досвідчений педагог, довголітній професор самбірської гімназії. Він знав, що в умовах ворожої окупації перед його юними піклуванцями нераз ставитиметься питання — по чийому боці стати їм, по боці Святополка — малодуха й зрадника, чи по боці мудрого й твердого рятівника батьківщини — Ярослава. І він був певен, що вони підуть за покликом національного сумління, отак як предки їх, лемківські воїни, які допомогли Ярославові прогнати вора "За Сян", далеко на захід, у надвислянські ліси.

— "В цій битві вславився і рішив побіду сяніцький полк під проводом князя Якуна. Довідавшись про наближення Ярослава і про недалеку битву, виступив з лісів бірчанських, подався бистрим ходом на північ і перед заходом сонця вступив у бій, кинувшись на ляхів з полудня, звідки ляхи не сподівалися нікого, і вирішив перемогу в користь України — та князя Ярослава".

Так то уміли завзяті лемки боронити землі, у якій бачили свою державну майбутність, у сполучі з Києвом. Дальше читаємо, що:

— "Князь Ярослав Мудрий перейшовши ріку Сян, в тім місці де ляхи були найбільше розбиті, зупинився відпочати. А на другий день рано-коли священики відправляли благодарственну Службу Божу, з'явився в наметі княжій перемиський владика, старенький о. Боговид, і просив великого князя Ярослава, щоби сталося прилучення Лемківщини до Київської держави, просив владика о зміцнену пограничну сторожу бо сусіди зачинають пхатися в наші землі".

Сподобалася просьба Ярославові, тішила його хоробрість лемків і сказав: — "Іхня (лемків) благородна посвята для загального добра всіх руських племен, буде записана золотими буквами нашими літописцями для майбутніх поколінь, щоби будучі віки говорили своїм правнукам о славі їх дідів і прадідів... На пам'ятку цієї славної побіди, я приказую збудувати на тім місці новий город, котрий буде носити моє ім'я: "Ярослав".

По прочитанні цього одного твору Івана Филипчак віринає питання: чому така корисна і, більш ніж колинебудь актуальна, повість не є нині в руках нашої молоді? Чому призабута книжка, лиш на полиці лежить, із пожовклими картками (бож видана друком у 1928-му році) й очікує часу, коли хтось, із загалу еміграції поцікавиться нею, перевидасть, і тоді ще раз заговорить до нас автор, оже вірний Син Лемківщини. Бож він, як і його літературні твори, залишився забутим, а то і зовсім незаним для більшости нашого загалу. Призабули ми лемка-професора, автора чималої кількості оповідань, що у найнесприятливіших обставинах державного і

особистого життя не завагався вийти в село — до лемків і бойків, щоб нести до них освіту й оживити їх національну свідомість.

При співучасті "Сільського Господаря" Іван Филипчак поклав основи осередку шовківництва. Організував освітні з'їзди, віча й курси, навчаючи шовківництва, виробу овочевих вин, садівництва, бджільництва. Разом із адвокатом Гуркевичем і д-ром Кобільником заклав у Самборі музей "Бойківщина".

Іван Филипчак жив для народу, не щадив праці для нього, але в повістях, оповіданнях, статтях і дописах його, чи не найбільша його заслуга, бо залишив по собі живе слово, що впливало з душі великого сина Лемківщини. Те слово його залишив для того, щоб грядучі по ньому покоління належно зрозуміли, що і вони мали славне, хоробре минуле, що стало золотою ниткою у великій тканині історії Руси-України. І. Филипчак у своїх історичних творах залишив вказівки і для сьогоднішньої молоді людини, по яких стежках повинна вона піти, в пошані до її предків, до славної минувшини великої Руси. Твори ці спонукують молодого читача призадуматися: чому проминула наша воля і все те, чим гордилася в минулому Русь-Україна? Чи проминуло й право до волі безповоротно? Чи великий Прокіп упав і зарився в землю лиш до якогось часу, бо в грядучих поколіннях знайдеться таки стільки запалу й відваги, щоб його піднести на належне йому місце, на вежі в о л і ... Бо чи і не із-за нашої причини, із-за браку належної єдності й завзяття він ще й досі, зарившись у землю, где?

Крім історичної повісти "За Сян", Іван Филипчак написав: "Княгиня Романова", "Сила волі", "За учительським хлібом", "Будівничий Держави", "Дмитро Дедько", "Іванко Берладник", "Кульчицький — герой Відня", а поміж історичними працями видав власну монографію "Історія села Лішні".

Лішня — це родинне село, у якому малий Іван учивсь прокладати перші кроки в життя, учився маршувати непохитно — юнаком, із піднесеною головою. Його рідна лемківська земля нашіптувала йому про минуле гордих лемків, так, як, покутська земля, завітчана синіми чічками, говорила з Василем Стефаніком. Так же само землі лемківські, бойківські розказували юному Іванові про всі турботи, жалі й кривди поневолення, інколи з вини самих збайдужілих жителів тих земель, у яких національну свідомість жорстокі роки поневолення вкрали...

Але не зневіра й безпорадність є моттом творчості І. Филипчак, а навпаки, хоч він і вказує на слабкі прикмети характеру в не одного з наших князів, то в той же час підкреслює бездонну глибину джерельно-чистої і здорової думки й любови до рідної землі — в народі, що залишився вірним прадідівській традиції й звичаям. У народі бачить І. Филипчак ту неподолану силу, що її ворог століттями дошкульної окупації не подолав і вже

МИКОЛА ГОРБАЛЬ

ДУМА ПРО СОНЯШНІ КВІТИ

Біля кожної української хати,
Немов самого сонця усмішка ясна,
Із поконвіку люблять розквітати
Великі соняшники, лиш прийде весна.

Приспів: В соняшники вишита Україна вся.

Мов рушник мережаний, луки і поля.

Хати білі вквітчані квітом цим простим —

На Україні соняшник буде все цвісти.

Кривою шаблею турецький яничар

Рубав, трошив із злістю сонячні квітки.

Не міг змиритись з тим і з люті аж ричав:

"Чом все до сонця повертають голівки?"

Приспів.

Бридкими танками розчавлювали їх,

Сибіром випікали сонячні квітки,

Та не зуміли квітів знищити усіх.

Бо знов до сонця повертають голівки.

Приспів.

І знову працюваті руки матерів

Садять у рідну землю зернятка малі,

Щоб символ сонця завжди біля хати цвів.

Як символ свята, щастя, як протест імлі.

Приспів.

ніколи не подолає. У своїх творах автор підкреслює той здоровий елемент у народі, який у хвилину найтяжчої державної трагедії, може дати із себе Людину, яка зуміє захопити й повести до бою народню масу. І власне про події того рода, читаємо у історичній повісті "Дмитро Дедько". Це ж бо він у 1340-му році, коли князя Юрія II отруєно вирушив з двома володимирськими полками у бій проти польських військ, що під проводом Казимира вдирались у межі Держави. Повернувшись із перемогою він говорив:

— "Дорогі браття! Переживаємо страшні часи! Вороги наші отруїли нам князя, а кілька літ старалися поширити роздор між нами і нашим народом. Коли ж побачили, що князь із народом помирився, зготовили йому смерть. Нині — Бог зготовив нам перемогу. Але чувайте, браття, днями і ночами і стережіть своїх прав. Єднайтесь! Лучіться разом до спільної оборони! В єдності сила, в єдності перемога! Браття! Поки я живу, я боронити буду батьківщини. Пам'ятайте про Сянїччину! Пам'ятайте про Перемищину! Пам'ятайте про землю, на якій сидите, бороніть її до останньої краплі крови, бо це західній стовп наших земель".

Ось так кінчаючи цю повість, Іван Филипчак передав свій "заповіт" для грядучих лемківських поколінь. І нині лемкам годилося б згадати цього, померлого на далекому вигнанні, вірного сина й співця історії Лемківської Землі.

КОНЦТАБІР У ЯВОРЖНІ

Продовження

Прийшла й на "Муху" черга йти до вмивальні. Він підійшов до парівні, роздягнувся швидко і в круглий отвір вкинув своє "шмаття", бо лиш так можна було назвати ту уніформу, що склалася з дірватої цивільної блюзи, подертих військових штанів й шапки-петлюрівки". Роздягнувшись до нага, "Муха" виглядав як тоненький кістяк, з причепленими по боках худими й тоненькими двома горішніми кінчинами. Його тонка постать розвеселила навіть польських жовнірів, які почали жартувати, що це хіба правдивий ціп стоїть із двома бияками, і дивувалися, що такого вояка карпатський вітер не поніс до "Цьоткі — Америки". Але "Муха" радів у душі, що нарешті закінчилися торттури і що за кілька секунд він опиниться по той бік дверей і любуватиметься цілющою купіллю. Тож швидко зібрав із долівки сходжені майже до самих підшов чоботи, пояс, гребінець, те, що колись носило назву портфеля і молитовник, який досі вдалось йому "перешварцувати". Відчинив двері, в обличчя війнуло вогким холодом, перед ним було просторе приміщення, де могло поміститись кілька соток людей. Посередині були розставлені рядами водогонні рурки, закінчені душами. Під протилежною стіною і на ліво стояли нагі постаті кількадесяти упістів, лицем до стіни. Вид цих живих кістяків, покритих шкірою, поораного темно-синіми плямами та кровавими ранами, говорив про те, що може вчинити "людина, людині". Та на розважання часу не було, бо до поспіху поганяли знов польські вояки, їх чотири стояли при входових дверях, по два по кожному боці дверей. В одного був дерев'яний костур, товщиною в палець, а інших двох держало в руках ремінні пояси. Четвертий — капрал стояв із порожніми руками.

В першому менті "Муха", не знаючи, що робити йому, поступив один крок вперед, та на знак даний рукою капрала задержався. "Цо там маш?" — запитав капрал. "Муха" не відповів нічого, лиш зором показав на те, що було в нього в руках.

"Подивіться, який він побожний" — завважив один із польських жовнірів, побачивши молитовник. "Раніше мордував поляків, а тепер молиться!" — а при тому несподівано вдарив "Муху" по руках. Речі впали на підлогу, але "Муха" стояв непорушно, немов безрадна дитина. Тупо дивився на польських жовнірів, мов не розуміючи, що діється.

"Зберай то рупець" — впав наказ, і він нахилився, щоб піднести речі з підлоги, та в той мент відчув гострий біль у плечах, неначе вістр'я бритви шмагнуло пекучим вогнем по шкірі. І далі сипались удари ременів і костура. Підсвідомо бажаючи уникнути фізичного болю, "Муха" захопив руками

лиш частину речей і почав бігти до протилежної стіни, але поляки завернули його, наказуючи позбирати всі речі. Кінець-кінців пощастило йому зібрати все разом, але в цей мент польський жовнір знов вдарив його по руках і все висипалось назад на підлогу. Удари, почали ставати щораз менше дошкульними, тіло почало деревіти, фізичний біль притупився, а з тим і психічний біль почав затрачувати різкість відчуження. Його опанувало почуття безсилля й безпорадності, а удари відбивалися мов від поверхні мертвого предмету — кусня дошки. В очах погас вогонь життя, тіло стало безвладним, а психічні почування звелись до одного поняття — "нехай діється, що хоче...".

З такого фізичного й психічного стану вирвали "Муху" слова капрала: "Дайце му спокуй, он ма досиць". "Мусі" наказав позбирати речі і стати в ряді під стіною.

Уже без жодного поспіху "Муха" зібрав свої речі і вільною ходою попрямував до протилежної стіни, зайнявши місце з правого боку стрільця Михайла Вархоли.

Йдучи туди приглядався закровавленим синім плечам друзів, але над питанням філософії життя не міг уже більше роздумувати, у зацькованій свідомості витворилась порожнеча.

Станувши лицем до стіни, поглянув на обличчя сусіда, стрільця Вархоли, потім оглянувшись назад, завважив як один із послугачів купальні, сам в'язень, наблизився з гумовим водопроводом у долонях. Ще Вархола не шепнув йому — "уважай, не оглядайся!" — коли відчув сильний удар у спину, немов хтось праником його вдарив. Це послугач-примітив також хотів налюбуватись безглуздим знущанням над "бандерівцями". Зимний струм води з такою силою вдарив Муху, що він захитався й носом і чолом вдарився об стіну. Це викликало в послугача дикий, самовдоволений сміх.

А там при дверях відбувалась усе та сама знана нам сцена, удари сипались на щораз нову жертву. Врешті прийшла черга на сотенного "Калиновича". Лава упістів відвернена плечима до дверей, заставила вже одну цілі стіну купальні і частину другої. Упісти почули, що до купальні ввійшов хтось новий, почули ті самі польські сочисті прокльони, та відгуки ударів, коли раптом розлігся енергійний голос: "Хлопці"! Немов на команду голови нагих постатей під стіною відвернулись у напрямі дверей, а командир "Калинович" крикнув: "Як довго можемо так терпіти?.." і сильним ударом долоні правої руки повалив польського капрала.

Реакція польських посіпак була просто неймо-

Повстанці УПА в польському полоні

вірною. Вони так швидко винеслися із приміщення купальні, мов слід за ними замів.

Настали хвилини повчанки й очікування. Всі чекали, що станеться після відважного вчинку "Калиновича". А він сам спокійно позбирав із підлоги свої речі й повільною ходою підійшов до лави товаришів. А, там за стінами бараків розлігся зразу один свисток, далі більше їх, і крики: "Збюрка!", "Збюрка!" — "Бандеровці сен збунтовали!".

Було чути швидкі кроки військових чобіт, біганину та метушню. Барак-купальню обставлено кулеметами. Незабаром відкрилися входові двері. До купальні ввійшли ті самі чотири польські військовики, що перед хвилиною знущались над упістами, а з ними офіцер у ранзі капітана. На команду "бачносці!" і "в тил зворот!" усі упісти обернулись. По середині купальні стояв польський капітан — чоловік середнього росту, стрункий, непоганий з вигляду, а біля нього чотирьох польських жовнірів, з невиразними виразами обличчя.

Капітан, повівши зором по лаві упістів зупинився хвилину довше на обличчі Михайла Вархола, а потім звернувся до своїх підвладних, кажучи: "Забраням категоричне стосовання фізичней сили", ... і вказавши рукою на двері вмивальні, де ще було дванадцять упістів, наказав пустити їх до купальні і закінчити чимскоріше з купілля.

"Мабуть, хочуть швидко справитись з купанням" — обізвався котрийсь із упістів — "щоб ще мати час налюбуватися відплатою за вчинок командира "Калиновича"".

Та тим часом польський капітан вийшов, а останнім дванадцятьом упістам, завдяки поступковій сотенного Калиновича, обійшлося без тортур у купа.льні.

Послугач почав пускати воду, що розприскувалась їрляндами теплих капель і насичувала при-

міщення купальні теплою водою. Струмені теплої води відсвіжували зболілі тіла упістів, втихомирювали фізичні болі, спливаючи з тіла лагідними краплями штучного, теплого дощику.

Та раптом упісти зчинили крик, почали розскакуватись у бік і ляяти нецензурними словами послугача за те, що нагло відкрутив кран із гарячою водою, щоб таким способом познущатись над "бандерівцями". Налякавшись бунту, він швидко вибіг тепер ізза дерев'яної перегородки, почав перепрошувати, оправдуватись, що це сталось, мовляв, ненавмисне, випадково. Потім він уже старався догодити упістам якнайкраще, пильнував температуру води і питався раз-у-раз чи вода не загаряча, не зазимна? Упісти любувались купіллям і вже ніхто не поганяв їх до поспіху. Славко Кметь обізвався: "ось, що значить однозгідність, солідарність"... а Микола Шостак "Лисиця" доповнив цю думку словами: "Біда, що в минулому в нашому народі ніколи не було єдности, все бракувало солідарности, тож і сьогодні якийсь зашмарканий Антек трактує нас як кусень шмати, якою можна витирати всі бруді".

По купелі усі почали вдягатись, а Михайло Вархола, одягаючись шепнув до "Мухи": — "Ти знаєш, що?" "Що таке?" — запитав "Муха"? "Цей капітан, що заборонив нас дальше бити, це мій швагер".

"Чи ти не одурів часом?" — запитав "Муха". Але Вархола не піддавався. "Цей капітан ходив із моєю сестрою, це українець, я його добре знаю". Вархола назвав ім'я й прізвище капітана, та просив "Муху" не говорити нікому про це. В тодішніх часах і умовах упісти майже ніколи не знали імен, чи прізвищ їхніх польських "опікунів", та й нікому тоді й на думку не приходило, що колись буде варто затаїти прізвища отих жорстоких катів. Це були

страшні часи якщо словом "страшні" можна змалювати хоча маленьку частку пережитого страхіття. Було б потрібно справжнього генія — Шевченка нового, щоб творчим словом змалювати всю трагедію наших тодішніх переживань і передати її майбутнім поколінням. Живим словом передати читачеві жах і відвагу, тортури й самопосягати, старждання й наснагу любови до власного народу і до людини в загальному, плач і сміх, ідеал життя і глум із сенсу життя, подвиги й упадки...

Вернімся до нашого спомину: Після купелі упістам дали пообідати. По черзі підходили до столітнього залізного котла, що його поставили перед бараком. При котлі стояло двох інших в'язнів, з яких один придержував котел, а другий вливав у миски квасолі, варену на воді, з домішкою кінської консерви.

Сьогодні й годі вже окреслити смак і запах тієї страви, але для виголоднілих як вовки упістів, густа квасоля смакувала як найбільш вишукана страва, по якій — як кажеться — пальці лизати. Ложка, за ложкою зникала квасоля з мисок, а "Пиріг" філософічно завважив: "Дурниця, що поляки б'ють — важне, що годують краще ніж чехи".

По голодових порціях харчів, одержуваних в Чехословаччині, подана кожному однієї літра порція зупи заспокоювала почуття голоду. А, коли по обіді приділено кожному хліб на три дні, по 400 грамів на добу, то не зважаючи на всі макабричні пререживання, кожен почувався вже краще. Але ж це вдоволення не тривало довго. Після обіду заряджено збірку, таки в бараку. Командували збіркою два польські каптали і один старший стрілець. Це були начебто "фізичні вправи" (зараз після обіду?). Слова команди — "бачносьць, спочній, падній, пелзай, скок жабкон, пшисяди", і т. п., — сипались одні за одними. Годі було дотриматись темпа, а тих, що запізнювались "заохочував" копняками й штовханцями помічник каптала — старший стрілець. Ці довгі, безглузді "вправи" врешті довели в'язнів до такого стану перемучення, що деякі не могли вже піднятись із підлоги, хоч як били й копали їх "командири"-поляки.

Вправи закінчились майже перед самою вечерею. Упісти знов підходили до котла, принесеного тим разом до нутра бараку, одержували зупу, яка мала назву "польські барш", запах старих шарпеток, а смак — гнилої ярини, запареної гарячою водою.

Пиріг, шукаючи місця на долівці де б присісти й спожити їжу, підніс миску до носа, понюхав, глигнув очима у боки і не сказавши таки того, що було в нього на думці — почав їсти, а стрілець "Степ", сьорбаючи голосно, завважив, що зупа смердить.

А ти що?! Настроїв апетит на український борщ, а мусиш сьорбати польські барш!" — Сказав йому стрілець "Верба" та ще додав частку своєї власної філософії — "Що за різниця, — клоччя, чи вовна, аби кишка повна".

Церква в селі Висовій Горлицького повіту — 1779 р.

Після вечері, помивши миски і ложки, упісти мусили відбутися ще раз короткі фізичні вправи, а в годині шостій вечора усі вже могли втішатися "відпочинком" у ліжку, з винятком двох т. зв. вартових бараку, які мали чергуватись що дві години. Така варта-дижур, виконувана самими упістами, мала тривати від шостої години вечора до шостої години ранку.

Перша черга дижуру випала на стрільця "Муху" й "Воробця", яких ліжко було першим з краю.

В бараку запанувала тиша. Всі, крім дижурних поклались у ліжка, щоб таки дійсно відпочити. Немов скошені макабричними переживаннями останньої доби, усі лежали майже без руху, споглядаючи тупо на предмети, які знайшлись в їхньому засягові зору, однак ніхто не міг заснути. Перед очима уяви пересувались знов образи жажливих переживань, хоч нікому не хотілось їх бачити навіть у сні. А, на дворі заходяче весняне сонічко пригрівало теплим промінням. Хмари щезали поступово з обрію, запанувала чудова весняна погода. Це ж весна була, ота благодатна пора року, яка своїм чаром велить струженому почуватись фізично легким, старому — молодшим, пригнобленого — підносить на дусі, у безнадійного зроджує надію на краще майбутнє.

Продовження буде

Омелян Мазурик — "Соняшник" (олія)

Іван ГОЛОВЧАК

*
* * *

Не жаль мі годинок,
Што од мене плынут...
Лем ся врод мі, вірше,
Принес Верховину.
Принес мі розраду,
Принес рій радости,
Піднес мою душу
Кус до високости.
Прагну серця огньом
Правді посвітити
Докля в жытю ногы
Будут мня носити.
Не жаль мі доброті,
Што ей тримаю в грудях,
Врод ся мі, вершику,
Однес же ей людям.

ЮЛІЯ САНОЦЬКА

МОЛИТВА ЗА ЛЕМКІВЩИНУ

... Тихо гасне життя Катерини. І не думала вона, що тут, у Брідщині, на місці трагічної битви з липня 1944 року, доведеться їй попрощатися з цим світом. Так довго й даремне ждала вона вістки про синів-соколів — і не діждалася. Вже другий тиждень на смертній постелі лежить, а думки її линуць у минуле, пригадується — як тяжко приходилось їй із чоловіком покійним вирощувати тих чотирьох синів. А ще тяжче було — розставатися.

Найстаршого вона обдарувала якимсь особливо теплим почуттям, бо й він був для неї найсердечнішим, думки мамині відгадував. "А може це гріх був мій, Господи, за який довелось заплатити довгими роками вижидання? Бо я не завжди знаходила стільки тепла для других моїх дітей, хоч усі вони були мої любі, рідні сини"...

Двох їх на війну визвольну пішло, найстарший і наймолодший. "Мамо", казали, "нас кличе Україна". А той найменший ще майже дитина був, не зазнав ні щастя, ні любови. Середущий у польському війську на війну пішов, казали, в німецький полон попав — і більше чутки не було про нього. Лиш того одного, останнього заховав при житті добрий Господь, хоч як люто над ним знущалися вороги під час виселення з Посяння. "Дивні діла Твої, Господи! Ми на старість тут опинилися, щоб тою самою рідною, зкровавленою землею нам присипано очі — що й нашим синам-героям".

Мріяла колись натішитись невісткою й унуками по найстаршому сині, але вони рішили залишитись

на рідній Лемківщині. "Хіба нас звідсіля силою вивезуть" — писали. І таке прийшло — вивезли, прокляті, силою всіх, далеко в Польщу, на Захід.

Мріяла побачити прибрану батьківщину синову — Лемківщину. Так добре тямила кожне слово про неї сина: "Мамо, я так полюбив ці красні гори зелені, мальовничо положені села, теплі хижі й привітних-гостинних людей, для яких варто жити й працювати. Вони всім цікавляться й читають багато. Серед них я почувуюся так, якби тут народився і зріс. А пісні в них які! Вони виспівують свою долю. Не бачив ніде кращого весілля, як на Лемківщині. Коби хоч не пропало це все"... Коби!

І нині Катерини серце розривається, коли подумає, як лютий ворог насильно виселив не лиш рідних її, а й усю ту, майже рідну їй Лемківщину, як розкинув по світу народ, мов вітер полову, вирвав із коренем усе, що століттями вросло в ці прекрасні гори.

І Катерина поблідлими губами шепче-молиться: "Господи, поможи їм, тим сестрам і братам нашим, пережити це горе! Прийми їх благання, Господи, прийми, як ще один плач "на ріках Вавилонських".

"Боже, волю нам пішли,
Дай співати пісню
В рідній нам землі!..."

І з молитвою за Лемківщину, улюблений край її коханого сина, Катерина закрила з полеглою втомлені повіки — на завжди...

ЩЕ ПРО БОНАРІВКУ

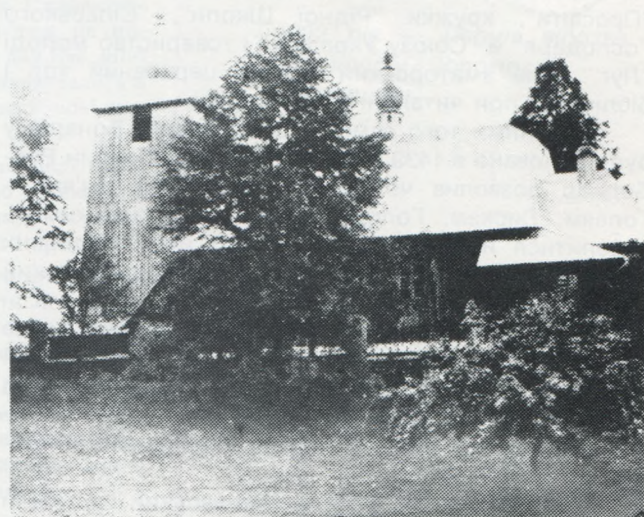
Посвячення дому "Просвіти" в Бонарівці — 1933 р. Посвячення довершив перемиський єпископ кир Йосафат Коциловський

Нав'язуючи до поміщеного в попередньому числі "Лемківщини" спомену Анатолія Курдидика про його відвідини Бонарівки в 30-их роках, хочу поділитися з читачами "Лемківщини" декількома інформаціями про це село, мою рідну, нині зруйновану, Бонарівку. Ці інформації скупі — бо ж я дуже молодою покинула рідне село. Було б добре, якби хтось із старших від мене односільчан доповнив їх, а ще краще було б, якби пощастило намалювати загальний план села (так як це було недавно зроблено колишніми мешканцями села Беньова), зазначаючи на ньому розміщення всіх родових господарств, українських громадських будинків, церкви, придорожніх хрестів і чудових капличок, що їх колись так набожно вшановували мешканці Бонарівки, зокрема в місяці травні.

Бонарівка була, як відомо, одним із восьми сіл т. зв. "Короснянського острова", української етнічної енклави, оточеної з усіх боків польськими селами. Це були, крім Бонарівки ще: Опарівка, Коростенка, Ванівка, Чорноріки, Близянка, Красна і Ріпник. З них лиш одна Бонарівка належала до колишнього Ряшівського повіту, всі інші — до Короснянського.

Звідки взявся той український "острів" серед польського моря? Історичний дослідник Шараневич висунув гіпотезу, що в цих селах колись було поселено полонених українських козаків, яких нащадки залишилися при українстві. Але ж ця теорія виглядає мало правдоподібною. Як пише історик Денис Зубрицький, ще в XIV-XV століттях поляки вважали околиці Бонарівки "руською землею", яка в

той час сягала по місцевості Бжостек і Чудець. Більш правдоподібною треба визнати можливість, що "острів" опинився в ізоляції у наслідок денационалізації околиць українських сіл, під час коли тих вісім сіл ставило впертий спротив польському тискові і залишилося при рідній національності й вірі.

Церква Покрову Божої Матері в Бонарівці — 1946 р.

Інтелекція і сільський провід села Бонарівки. Сидять від права о. Іван Ключас з дружиною, біля них — дружина уроженця села, о. Василя Опарівського.

За даними довоєнного "Шематизму Греко-католицької Церкви Апостольської Адміністрації Лемківщини", Бонарівка була невеликим селом із 250 сім'ями, в тому лиш три римо-католицькі й три жидівські сім'ї, все решта — українці й греко-католики. Дерев'яну церкву Покрову пресв. Богородиці було побудовано в 1841 році, її празник святкувало село 14 жовтня кожного року. Починаючи з 1900 року, парохами села були: о. Теодосій Зрада, о. Іван Мудрий, о. Олексій Хархаліс і врешті — о. декан Іван Ключас, справжній духовий батько села, який залишився парохом аж поки його не виселили разом із паствою на Схід.

У селі була народня школа, кооператива "Ощадність", районова молочарня, а далі — читальня "Просвіти", кружки "Рідної Школи", "Сільського Господаря" й "Союзу Українок" і товариство молоді "Луг". Діяв аматорський гурток, церковний хор і бібліотека при читальні й при церкві.

За даними того самого "шематизму", Бонарівку було основано в 1439 році, а в 1640 році боярин Рох-Боднар дозволив чотирьом селянським сім'ям — Голеям, Лискам, Голодинським і Качмарським — поселитися й орати землю серед його двірських лісів. В 1833 році Бонарівку відвідав перемиський єпископ Іван Снігурський.

Парафіяльні книги бонарівської церкви почав вести вперше о. Андрій Ольшанський, народжений 1719 року, метрики народжень почав записувати від 1761, метрики вінчання від 1777 року.

З Бонарівки вийшло чимало українських інтелігентів:

Священики — о. Василь Опарівський і о. Юрій Падох.

Вчителі — Андрій Падох, Роман Сосновський, Михайло Голей, Василь Шуплат.

Юрист др Василь Падох, архітект інж. Михайло Шуплат, начальник залізничної станції Микола Падох — і інші.

Оце короткі історичні дані про Бонарівку, здебільша взяті з церковного "шематизму". А мої спомини?

Пригадую Бонарівку як чудове село, положене в долині широкої річки, між горами, вкритими смерековим лісом. На берегах річки й узбіччях невисоких гір розкинулись чепурні хати, серед розлогих садків — яблунь, груш, черешень — що ними гордилася кожна сільська садиба.

Архітектурний стиль бонарівських хат був старовинний, встановлений ще наприкінці XVIII віку. Хати будували з доброго дерева, рівно різаних, тесаних на квадрат пнів, що їх кладено "на зруб" у кутках хати. Щілини між ними дбайливо вповнювали мохом і вигладжували глиною, яку що року білено вапном перед Великоднем, а краї дерев'яних пнів змивали тоді водою. Така хата була дуже тепла й суха і чепурна з вигляду.

Давні, наче затерті часом, спомини, а передочима уяви встають вони болюче виразно. Болючі вони — бо нагадують теперішній трагічний стан — немає вже нашої Бонарівки. Минуло колишне щасливе, буйне, активне життя, яке так образово змальовує в своєму спомині ред. А. Курдидик.

Цих кілька спогадів і інформацій, кілька фотографій, що збереглися з давнього часу, я пересилаю до нашого чудового журналу "Лемківщина". Я щиро вдячна йому за його гарну форму й цікавий зміст. Як і всі інші мої земляки, я мушу подякувати "Фундації Дослідження Лемківщини" за збереження пам'яті про нашу рідну, чудову, зруйновану Верховину.

ІЗ СТАРОГО АРХІВУ..

На цьому місці будемо вміщувати відбитки давніх, цікавих матеріалів, які свідчать про розвиток лемківського організованого життя на

американському континенті і про його безперервний духовий зв'язок із визвольними змаганнями в Рідному Краю.

ВІДОЗВА.

ЛЕМКІВЩИНА КЛИЧЕ ДО СВОЇХ СИНІВ В АМЕРИЦІ!

Сини!

Край Ваш, бідна й забута Лемківщина, в неволи! Закута в подвійні кайдани; кайдани темноти та кайдани тирана Ляха, стогне в нерівній боротьбі проти насилля та кривди!

Польща асентерує наших хлопців до свого війська і засилає в далекі, чужі сторони, бажаючи влити в молоді і недосвідчені серця іскру польонізації!

Вона безсердечно здирає великі податки й данини з Ваших бідних братів!

Про культурний та економічний стан наших сіл — вона не журиться!

Польща вірить, що бідний та не просвічений нарід не буде рватися до бою, допоминатися за свої права! Вона з розмахом і пляново нищить Вашу рідну землю!

В школах — дух польський! Невинні діточі устенька співають польські краковяки, та вихваляють польських крулів!

В школі систематична, плянова польонізація!

Церква теж, будучи на службі польської держави, має голосити вірну підданність Польщі!

І якаж, лемківські сини, будучність чекає Ваших братів? Куди повернеться це молоде покоління? Та це горить на Лемківщині ненависть до Ляха! Палає ще любов до свого рідного краю! І доки сил, Лемківщина, на рівні з іншими землями України, загарбані

Польщею, буде вести, хоч нерівну, понад свої сили війну з Польщею! **Перший етап — це війна культурна!**

Кожний нарід, щоб бути готовим і спосібним до оружно́ї війни — мусить перше перейти культурну війну.

Та Лемківщина не всилі вдержати проти ляхського кулака без помочи з Америки.

Ї треба світла і науки! Тож Америка — повинна помочи, щоби як найбільше читалень та освітніх кружків вкрило всю країну!

Лемківщина бажає вибитись з вічної нужди і біди! Вашим, отже, обов'язком є помагати до заснування господарських спілок, кооперативів, позичкових кас, молочарень і т. п., щоби весь капітал зібрати в народні руки!

Лемківщина дальше потребує молодих, завзятих і характерних провідників; тож це повинно чесно бути для Вас, щоб за Ваші гроші виховувались в своїх школах і бурсах: нові, молоді войовники!

Не забувайте, що лише культурно і економічно розвинений нарід є все готовим до оружно́ї боротьби за волю і правду;

Щоб прискіпити культурний розвиток і піднести Лемківщину економічно — заснувався: **Комітет Допомоги Лемківщині на всю Америку!**

Його обов'язком є організувати всіх Лемків в місцеві Комітети і вести плянову акцію допомоги Лемківщині!

1933 рік — Перша відозва "Комітету Допомоги Лемківщині"

ЗА КОМІТЕТ:

Петро Ковальчик;
Василь Левчик;

Стефан Баюс;
Семен Ядловський.

СПОМИН ПІДПІЛЬНИКА

(На основі рукопису автора та інших частково доповнюючих джерел — зладив І. Л.)

Чимало спогадів появилось дотепер, описів переживань Другої світової війни, в якій нам — українцям довелось дознати й пережити найжахливіші страхіння.

Серед маси мільйонів знайшлась і моя скромна особа, що прийшла на цей світ із батьків Михайла й Теклі Корнафелів, які в той час проживали на українській землі Лемківщині, в селі Прелуки, де джерелом життя було хліборобство. Дитинство моє, хоч безжурне було, та ніяк не розкішне. Ще лиш закінчивши сільську народню школу, п'ятнадцятилітнім хлопчиною, в 1941-ому році, я був вивезений на невідомі роботи в Німеччину.

Капітуляція гітлерівської Німеччини 1945-ого року принесла кінець моїй каторжній роботі на користь "іберменшів". Я жив тоді в Судетах і тут мені довелось потрапити під "опіку" червоної армії, та щасливим збігом обставин мені вдалось вернутися на батьківщину. Додому я прибув на самі Зелені Свята 1945 року, і тут на превелику втіху застав усе майже незмінним, лиш деякі члени сім'ї постаріли за час чотирьох років.

На Зелені Свята в сам день мого повороту, на цвинтарі правилась панахида за поляглих Героїв, в тому й за душу мого покійного дідуся, що згинув в двадцятих роках як учасник визвольних змагань Команецької Республіки, що її провідники і вояки-повстанці неспівмірними силами змагались з польським військом за об'єднання Лемківщини з Україною.

Там на цвинтарі я мав уперше змогу познайомитись із вояками УПА — Української Повстанської Армії, що тоді вже була оточена авреолею легендарної слави. Знайомство з упістами, та бажання обороняти людські права українського народу спонукали мене вступити в ряди УПА, і вже два тижні пізніше я став новобранцем Української Повстанської Армії, навіть без відома моєї найближчої рідні.

Зразу я був зобов'язаний перейти вишкіл СКВ (Самооборонних Кущових Відділів). Протягом двох із половиною місяців, у масиві лісів Хрищатої, під наглядом досвідчених вишкільників, разом із іншими друзями, я запізнався з мистецтвом уживання пальної зброї, з теоретичними й практичними бойовими вправами, з партизанською тактикою і теорією, та з ідеалами визвольної боротьби українського збройного підпілля. Розклад і насильня вишкільних зайнять не залишали вільного часу для відпочинку, бо як не військовий вишкіл, то теоре-

тичні виклади з царини військового ремесла, націоналістичної ідеології, й історії України, займали нам майже кожную хвилину часу.

По закінченні вишколу я подався в моє рідне село, що межувало з лісами Хрищатої, бо хотів побачитись з ріднею та — нема куди правди діти — показатись їй як відважний вояк УПА. Із слізьми радості взяла мене мама в обійми, опісля метнулась вгосщувати, чим могла, а тато вийшов із хати, й вернувся щойно за годину часу — приніс уніформу й зброю словацького старшини, який колись переодягнувся був у цивільне вбрання в нашій хаті, втікаючи під час Другої світової війни. Моє вбрання, яке я мав на вишколі, було вже геть понищене, тому я з радістю заміняв його за словацьку уніформу. Споживши вечер'ю в крузі сім'ї, пізнім вечером я попрощав тата, маму, молодшого брата й дві молодші сестри, та вирушив в дорогу. Ще на прощання тато обняв мене й сказав: "Сину, я гордий з тебе що ти йдеш слідами наших предків", а потім обидвоє батьків благословило мене на дорогу.

Пізнім літом 1945 року всі вишкільники з доволішніх сіл і лісів прибули на визначену поляну Хрищатої, між селами Камянкою й Прелуками. Тут тереновий провід УПА перевів розподіл вишкільників. Частина приділено для доповнення сотей "Хріна" і "Дідика", а інших призначено до теренових боївок ОУН. Мені судилось бути призначеним до теренової боївки куща, що адміністрував селами: Туринське, Прелуки, Душатин, Ославиця, Новий і Старий Лупків, Радошиці, Довжиця й Команча. Підпільне прізвище моє було "Лоза".

Політичним провідником куща — "кущовим" був молодий, гарний з виду й інтелігентний чоловік, син священика, псевдом "Ясень", а командиром кущової боївки був "Явір". В тому часі боївка складалася з тридцяти стрільців, узброєних в два кулемети, п'ять автоматичних пістолів і шість рушниць. Завданням такої боївки було: придбання й заготівля харчів, вбрання, та медикаментів для відділів УПА, теренова розвідка, вдержування зв'язків з іншими тереновими одиницями підпілля й відділами УПА, а також охорона проводу куща.

Після підсилення сотей "Хріна" й "Дідика" колишніми вояками СКВ, в Лемківщині, як і в цілому Закерзонському Краю, значно зросло бойова діяльність відділів УПА. Відділи УПА станули на оборону цивільного українського населення, яке тоді терором польсько-большевицьких військових

з'єднань і цивільних банд намагалися примушувати до виїзду в ССРСР. У висліді відплатних акцій відділів УПА, т. зв. виселенча акція була припинена, а терени східньої Лемківщини, від м. Сянока на півночі, по польсько-чеський кордон на півдні були звільнені від польських військ. Лемківщина хвилево відіхнула свіжим повітрям свободи. Так проминув кінець 1945-го і початок 1946-го років.

На день Воскресення Христового 1946 року я прийшов додому, щоб спільно з ріднею спожити свячене, але зараз після сніданку я відійшов до боївки, що квартирувала в лісі над моїм селом. В терені було неспокійно, число польських військових одиниць значно збільшилося. Можна було сподіватися якоїсь більшої акції людово-польських сил у нашій околиці. І ця акція почалася ще того самого дня в нашому селі, акція масового насильного виселення. В той день мені довелося в останній раз зустрінутися із моїми рідними.

По полудні в село прибули дві сотні польського війська, які й заночували тут. Слідуючого дня вранці вояки розійшлися по всіх хатах і наказали селянам забиратися геть із хат на протязі двох годин часу. Можемо уявити собі, як важко, ні таки неможливо, було консервативному лемкові покинути раптово все те, де він родився і зріс, що любив усім серцем — рідну хату, землю, село. І селяни зразу відмовлялися виконати наказ — чекали, що дали станеться. Адже хіба ніхто їх силою не викине з батьківської землі? Вони ще не пізнали нової "соціалістичної" культури, яка не визнавала ні милосердя, ні людяности, а лиш брутальне, фізичне насилля над безборонними людьми. Почався макабричний танок злих духів у селі, горіли хати, людей силою викидали з будинків, а при цій нагоді польські вояки грабували, що їм у руки попало, і важко знущалися над селянами, навіть над старцями, хворими й малими дітьми.

Я власними очима приглядався до тієї трагедії мого рідного села — з гори, з поблизького лісу. Я бачив знущання польських вояків над селянами, слухав зойк побитих людей, плач дівчат гвалтованих, бачив, як із димом пропадав дорібок багатьох поколінь моїх предків і близьких. Сльози мимохіть тиснулися на очі, серце стискалось тривогою, так хотілося стати в обороні близьких моїх і помстити кривди заподіяні лютим ворогом, але... нас було лиш кільканадцять, а противника — дві сотні. Та не зважаючи на перевагу ворога, ми скраєм лісу зійшли нижче села і звідтіля обстріляли польський конвой, але успіху ми, очевидно, не мали. Із залізничної станції в Загір'ї, де селяни ожидали на транспорт, лиш п'ятьом родинам дозволено вернутися назад у село.

Пізньою весною 1946 року почалися великі облави проти повстанців. Для розгромлення відділів УПА і українського підпілля Польща зговорила із урядами Чехословаччини, які своїми військами обставили кордони Польщі від сходу й півдня. Чехо-

словацький уряд обставив власний кордон силою — семи тисяч вояків, від Закопаного аж до т. зв. "трикутника", де три держави межували кордонами. Польський уряд кинув біля тридцяти тисяч військ із завданням "перечесання" терену, та цілковитої ліквідації УПА. А все ж таки, не зважаючи на технічну й чисельну перевагу над силами українського підпілля, успіхи цих облав були мінімальні, хоча це "перечисування лісів" тривало майже місяць часу.

Після відтягнення польських військ в наших теренах запанував спокій і це дало нам можливість відпочити й відчистити одяг і зброю. В тому часі зайшли в нас деякі персональні зміни. Кушового "Ясеня" авансовано на становище політичного районного референта і перенесено в інший терен Закерзоння, а його дотеперішнє становище зайняв "Воробець" (Андрій Мицьо — ІЛ). Командант кушової боївки "Явір" був перенесений до сотні "Хріна". Друг "Дуб", до речі мій односельчанин і товариш (Іван Погар) став командантом нашої боївки.

Під кінець місяця червня 1946 року мені доручено завдання доставити підпільну пошту кушовому провідникові "Макаренкові", що в тому часі квартирував в лісах біля села Явірник.

Людей, що займалися перенесенням підпільної пошти популярно звали "спецкур'єрами". Це завдання виконували не лиш члени збройного підпілля, але також і цивільні люди, а особливо молоді дівчата. Нерідко спец-кур'єри були наражені на небезпеку, а то й на втрату життя.

Виконавши моє завдання, тобто віддавши пошту кушовому "Макаренкові", я вертався наступного вечора на Хрищату. Дощу не було, вечір був погідний, але досить темний, бо вечірню темряву розпорошували лиш зорі, моргаючи у темно-блакитному небозводі.

Між селами Команча і Явірник треба було перейти биту дорогу, залізничий шлях і річку Ославицю, де нерідко польське військо влаштовувало вечірні засідки.

Знаючи про те, я наближався до небезпечного місця дуже обережно, стараючись проникнути зором вечірню темряву, що тут в долині між лісами була густіша чим у відкритому терені.

Кожна людина, що живе в умовах конспірації і кожної секунди наражена на небезпечну несподіванку, по деякому часі вигострює свої змисли прямо до перфектності. Така людина зуміє виробити в собі гостроту зору, що кількакратно перевищує зір пересічного смертельника, вона потрапить краще відрізнити звук шелесту, зачеу найлегший подув запаху, непритаманного даній околиці, чи обставинам, одним словом партизан потрапить скрадатись мов кіт, чи якийсь невидимий дух. Тож і я скрадався щораз то ближче річки, приготований на всіляку несподіванку. Раптом до мого слуху дійшов підозрілий шелест. Вмить я пристанув, кілька секунд наслухував, опісля крикнув: "Стій! Хто йде?". В цю ж мить, без відповіді на моє питання, бухнули вогники,

затаракотили автомати, а ліс засичав язиками сотень гадюк. Я негайно потягнув за спуст власного автомата, на одну мить заліг, відбезпечив гранату і кинув нею в невидимого ворога. Гроном понісся лісами гук розриву гранати. Не було часу для роздумування, але я швидко вирішив, що вертатись до заду чистим полем було б самогубством, тож у слід за вибухом гранати я вскочив вперед прямо в гніздо ворога, і скоком сернюка опинився по другому боці річки. Заки польські вояки зорієнтувались в ситуації, я був уже в безпечнішому місці. Тут, на мить пристанув щоб переконатись чи немає погоні за мною, але тих кілька секунд панувала тиша. Я почав іти крутою стежкою під гору, і здавалось мені, що якась невидима сила зіштовхнула мене зі стежки, а в цей момент за мною заграли автомати, кулі свистіли і сичали у вечірній пітьмі, обтинаючи листя і гілки дерев. Я в душі дикував Всевишньому за порятунок.

Коли знов запанувала тиша, я, охолонувши з першого вражіння події, щойно тепер відчув біль у лівому боці й у лівій нозі. Моє тіло прошило дві кулі, я відчував, як із мене спливала тепла кров, та сам не знав, як поважно я поранений. Я почав іти під гору, що звалась Когутик. Зразу, ще під враженням короткотривалого бою я, не відчував змучення, але чим вижче підходив до хребта гори тим більше опускали мене сили. Сильною напругою волі я стримів до вершка гори, бо здавалось мені, що з гори в долину буде легше. Та мої сподівання не справдились. Під гору ще якимось ногу тягнув за собою, а з гори ніяк не міг іти. Зібравши усі сили я дійшов до ріки Ослави, з надією, що вода відсвіжить мої сили. Тим часом уплив крови спричинив, що я почав втрачати притомність. Зразу мені здавалось, що цього вечора зорі не моргають, але тріпотять золотистими дрібненькими сльозами, яких я бачив щораз більше і більше — у горі небозвід, а під ногами земля, усе почало кружляти й затрачувати контури — я впав непритомним.

Як довго я лежав — не знаю. Коли вернувся до притомності, мені було дуже зимно, та щойно тоді усвідомив усе, що сталося. Здавалось мені, що тут кінчається мій коротенький життєвий шлях. З напругою усієї волі, не зважаючи на дошкульний біль ран, немов п'яний я поволікся в напрямі рідного села — Прелук, прямуючи до першої хати, де ще жили люди, яким поляки були дозволили вернутись назад із Загір'я.

Вже доходячи до села, я думав, що не стане сил поклати недалеко вже віддаль, ноги гнулись під мною неначе під натиском неспівмірного тягару, руки тяжіли в долину, тіло охоплювали сонливі почування, а в голові почало знов усе разом зі мною кружляти.

Рештками фізичних сил і максимальною напругою волі та глибоким бажанням жити — я досягнув дверей селянської хати. Не міг уже підняти руки догори, щоб потсукати в двері, кольбою автомата, що звисав з рамена, почав вдаряти в

БОГДАН ІГОР АНТОНІЧ

РОЗМОВА З ЛИСТКОМ

Діткнулась ставу осені рука,
Паде на хвилі журавлине: кру,
І поширяється далеч округ,
Друкує в хмарах зорями друкер.

В руці з землі листок маленький дру.
О, як є повно в нім зими примар,
Та крихта літа ще життя трима.
Листок маленький, мій зів'ялий друг.

Розвіється життя останній хунт,
Що вітер все про нього грав, брехун,
Коли за щастя вів із ним ти спір.

Та не сумуй; ти весну мав. Тям те:
Не раз майстерством є та щастям теж
Знання самоошуки пити спирт.

дерев'яні двері. Скільки разів стукнув автоматом — не тямлю. Нагло, закрутивсь зо мною весь світ і я впав на землю непритомним.

Коли знов знайшовся у сфері свідомости, я довідався, що господар, на ім'я Ф. пізнав мене як лежав під дверима його хати, та негайно покликав сусіда Л. Цей, привівши коня, посадив мене на нього і таки зразу відпровадив мене в село Душатин, але тому, що вже ранок настав, він залишив мене під опікою добрих людей, а самий повернувся додому.

Стежі моєї боївки щоранку перевірювали терен і цього ж дня двох друзів знайшли мене в селі. Вони негайно відставили мене до підземельної "шпитальки" на Хрищатій, де я лікувався протягом двох місяців і звідки, по видужанні, повернувся до власної боївки.

Незабаром після цих подій, кущового "Воробця" авансовано на пост провідника району і перенесено в терен — якщо не помиляюсь — Перемищини, а його пост зайняв друг "Колодка".

Командир нашої боївки "Дуб" і два інші друзі загинули в селі Душатин, під час несподіваного наскоку польського війська. Я тимчасово перебрав функцію командира боївки, а пізніше так умови склалися, що ця "тимчасовість" залишилась постійною аж до кінця моєї діяльності в підпіллі.

Осіною 1946 року сталися ще інші організаційні зміни. На нашому терені зорганізовано районний пункт зв'язку, що складався з кільканадцяти спецкур'єрів. Його командиром призначено друга "Духа" (Мирон Мицьо — ІЛ), а господарчим референтом — друга "Ворона".

Закінчення в наступному числі

ХРОНІКА ЛЕМКІВЩИНИ Й ПОСЯННЯ

ВИРІЗКИ Й ОБРАЗКИ — ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЖУРНАЛОМ У ВАРШАВІ —
"НАШЕ СЛОВО"

ФЕСТИВАЛЬ У КОШАЛІНІ

Протягом двох холодних червневих днів тривало в Кошаліні сонячне свято української пісні, музики і танцю, свято культури українців у Польщі — VII Центральний огляд художніх колективів УСКТ та X Огляд дитячих гуртків. 13 і 14 червня в Кошалінському амфітеатрі свідком і учасником кожного з чотирьох святкових концертів була майже п'ятитисячна публіка — гості з усіх регіонів країни.*

Серед глядачів були присутні: А. Стасяк — представник суспільно-адміністративного відділу I ПОРП, Е. Шиманський — заступник Кошалінського воєводи, голова організаційного комітету VII Огль Є. Жубер — віце-президент Кошаліна, П. Веський — завідувачий відділом ідейно-вишньої роботи ВК ПОРП у Кошаліні, представники політичних і адміністративних влад міста.

*Зберігаємо мову й правопис оригіналу. Редакція "Лемківщина".

Понад 300 виконавців з 16-ти дитячих гуртків, біля 750 дорослих учасників з 20-ти самодіяльних колективів представили на естраді амфітеатру усе найкраще з наслідків своєї багатомісячної праці над музичним, пісенним та танцювальним репертуаром. Протягом 16-ти годин глядачі з почуттям неприховуваної приємності побачили суцільну картину пребагатої різножанрової української музичної культури.

Величезний дисциплінованості і незвичайній ввічливості публіки сприяла вельми складна, зате довершена до подиву і вдячності всіх гостей, праця організаційного комітету огляду, його господарів — влади Кошаліна та, насамперед, діячів місцевого гуртка УСКТ на чолі з В. Серкізом. Оперативність організаторів мала вплив на хід всього свята, в тому й на сповнений особливим настроєм задуми нічний концерт церковної музики у виконанні "Журавлів" та камерного дитячого хорового колективу з Варшави (також під керівництвом Я. Полянського), що відбувся в місцевому Будинку культури.

В цьому звідомленні, яке свідчить про велику

МАРІЯ ОСТРОМИРА

ЛЕМКІВЩИНА В ОГНІ

Продовження

ГЕЙ, НЕ ВЕРТАЄТЬСЯ МОЛОДА СИЛА...

Бабуся ввійшла в хату з якимось клунком під пахвою.

— Ой, діти ви мої! Поляки на село напали. В тамтому кінці села грабують, стріляють. Там крики такі, як у пеклі. Скоро сюди й прийдуть. Тут Маринця одяг дала зі свого Миколая. Одягайся, хлопче! Зараз прийдуть дівчата і заведуть тебе до тої криївки в сіні.

Хворий схопився і почав швидко одягатись. Одягнений уже, хотів перейти по хаті та перечислився щодо своїх сил. Захитався і сів на постелі. А як прийшли дівчата, то ніяк уже не протестував, що піде до криївки власними силами. Тетяна з дівчатами, піддержуючи з обидвох боків, повели його туди. Треба було спинатись по драбині на горище. Хворий із зусиллям ступав по щаблях

щораз вище. Тетяна ступала за ним, піддержуючи його. Дівчата тримали драбину, щоб не похитнулась. Насилу доліз хворий до верха драбини. Як опинився на горищі, ноги, наче підкошені, вгнулись під ним.

— Ідіть уже, друже Тетяно, а я сам тут залишусь. Знайдуть, то знайдуть, раз козі смерть. Автім, пістоль є в мене — живим не здамся.

В цю мить появились біля нього дівчата і потягли його до криївки, що була зроблена в сіні. Вхід був збоку, біля платви. Дівчата, уместивши в криївці хворого, закрили вхід сіном, забрали драбину від горища і кинули її за хатою в бур'ян. Самі ж пішли кудись. Тетяна також заховалась. Але не пішла далеко. Примістилась близько, щоб знати, що буде з її хворим.

А він спочатку почував себе непогано. Холоду теж не відчував, бо був тепло вдягнений. Натомість час тягнувся в безконечність. У криївці темно було, наче в гробі, а згодом важко стало віддихати, хоч дівчата залишили малий отвір для доступу повітря.

Ансамбль "Ослав'яни" на мистецькому виступі в Кошаліні

ідейну працю й чималі успіхи української етнічної групи у важких умовах людово-польського режиму, вражає особливо перелік усіх присутніх державних і партійних польських достойників. Він характеристичний для загального тону підкресленої льояльності у варшавському органі УСКТ.

ХТО ВИСТУПАВ НА ФЕСТИВАЛІ?

... Хор "Журавлів" незабаром святкуватиме своє десятиліття, — діє він від 1972 р. під художнім керівництвом Ярослава Полянського. "Журавлів" знають українці й поляки, бо свої хоріві надбання

Мабуть, не брак повітря, а якась інша причина була в тому, може із серцем було погано.

А польська боївка наближалася. Ось вже забрехали собаки. Крик, прокльони, непристойні слова. Ганялися за курми, грабували одяг, харчі. Шукали за драбиною, щоб вилізти на під. Знайшли таки. Приставили і відразу двох їх захотіло лізти туди. Драбина затріщала.

— Чого лізете на під? Там нічого нема тільки сіно, — відозвалась ґаздиня. — А як уже лізете, то по одному, бо драбина зломиться під двома.

Виліз один і зараз же зліз, а другий вже й не пробував лізти.

— Пся креф, жеби ані єдней кури не било! — гаркнув.

— А де ж вам взяти курей, як ви вже давно їх повиловлювали? — не здавалась ґаздиня.

— Єще не билісьми тутай.

— То інші були такі, як ви. Хіба ж кури за один день виростуть? — відгризлася ґаздиня від напасти.

— А може повеш, же крови текже нема?

— Та же нема! — сказала, йдучи за ними до хліва. — Забере один, то другому вже нема чого брати.

— Але гнуй то єст.

— Ну, що ж — корову забрали, а гній залишили.

Цілий маєток розтягнули — те тільки й осталося, що гній.

— Стуль писк, ти гайдамацка сьвіньо! — і замахнувся прикладом кріса.

І хоч на рамені остався червоно-синій знак від удару, проте Маринця раділа, що грабіжники не змогли таки забрати корови. Вона ж заховала свою красулю в лісі.

Прошуміли, наче буря, забрали все з одягу та харчів, чого люди не встигли заховати. Забрали і худобу в тих, хто не встиг її вигнати до лісу. Забрали в селі підводи з кіньми, поскладали награбоване добро і відїхали. А навздогін за ними понісся плач побитих та пограбованих людей. Деякі люди виходили з криївок, інші верталися з лісу.

Звідкілясь прибігли дівчата з Тетяною і зараз же кинулись на під, до хворого. Та він уже не мав сили злізти по драбині. З великим зусиллям якось стягнули його.

— Та він же ледве дише, — сказала Маринця, дивлячись, як дівчата заходились біля нього. Чимскорше несіть його до хати та рятуйте. А ввечорі за молоком приходьте. Корови моєї бандити не забрали, бо я її в лісі заховала — шепнула вона Тетяні.

представляють вони у різних середовищах країни. Хор від 1973 р. є дійсним членом Польської спілки хорів і оркестрів. Виступав з концертами в багатьох місцевостях країни, а також у Чехословацькому Свиднику. У 1977 р на фестивалі хорової пісні у Мендзиздрях "Журавлі" здобули нагороду Товариства любителів міста. Хор популяризує серед українського і польського населення найкращі твори українського хорового мистецтва, народні українські, у тому лемківські фольклорні пісні та пісні композиторів інших народів.

... Гданська "Чайка" — мішаний хор, яким керує і диригує Ая Мацігановська. "Чайка" продовжує славні хорові традиції гданського гуртка УСКТ. З ентузіазмом і визнанням сприймали слухачі майстерне виконання "Чайкою" класичних композицій А. Авдієвського, М. Вербицького, Д. Роздольського. Членами гданського мішаного хору є жінки і чоловіки різних професій, студентки і студенти.

... Ансамбль пісні і танцю "Думка" українських класів загальноосвітнього ліцею в Гурові Ілавецькому своїми виступами радує глядачів від 1969 р. Вже перші виступи ансамблю принесли публіці багато приємних несподіванок, чимало нового. Художній керівник "Думки" Володимир Богун відмовився від роздрібнювання програми на окремі номери, тому виступ колективу — це один безпосередній потік музики, пісні і танців. У програму включено фольклор і сучасний доробок творців музики.

Занесли хворого до бабусиної хати, роздягнули, поклали до ліжка. Тетяна напоїла його чаєм. Поробувала живчик — серце билось слабо, ледве шалапало.

— Як же вам, друже командире? — питала стурбовано.

Побачила тільки рух уст — слів не могла почути. Ох, який же він хворий! Серце в нього зовсім ослабло. А вона думала, що він куди сильніший. Як же перечислилась! Ще й якісь, нікому непотрібні дискусії вела з ним, турбувала його задля всяких дурниць. А тепер пропаде хлопець-повстанець. І то ще який повстанець — командир Бір!

Таня захвилювалась. Вийняла скриньку з ліками й почала шукати потрібного їй ліку. Не могла знайти. Від хвилювання тремтіли руки. Перевернула скриньку горі дном і висипала ліки на стіл. Знайшла потрібну їй ампулку і зробила хворому ін'єкцію. Оце зужила останню ампулку, більш немає. Сиділа біля постелі і дивилася в нього, наче хотіла прикликати його до життя. Тримала постійно руку на живчику його руки — міряла удари серця.

По якомусь часі серце, наче б сильніше забилося. Невже це тільки їй здавалось?.. Ні, не здавалось — таки сильніше б'ється. Кризь сльози глянула на нього. Що це? Наче б він щось говорить... Нахилила вухо до його уст.

Гуровоілавецька "Думка" виступає перед глядачами не тільки свого міста. Дає концерти з різних нагод у багатьох місцевостях північних воевідств країни. Кожний виступ "Думки" — це зразок гармонійного сплетення пісні, музики і танців, поєднаний молодечею енергією і красою.

...Білобірський народний хор "Верховина" працює під управлінням Богдана Фіцака від 1972 р., тобто відтоді, коли в початковій школі ім. Т. Шевченка почав працювати вчителем диригент хору. "Верховина" успішно виступала на V фестивалі української пісні та музики у Варшаві, на різного роду концертах у своїй місцевості та багатьох інших містах і селах північно-західних воевідств. Донедавна був це мішаний хор, останнім часом після реорганізації став лише жіночим.

...Ансамбль пісні і танцю Загальноосвітнього ліцею No 4 в Лігніці засновано в жовтні 1965 р., але до цього часу в школі діяли різного роду малі художні групи.

Сьогодні в склад різнобічного за жанром ансамблю входить учнівський хор "Полонина", вокально-інструментальна група "Струмочок", інструментальна група "Мрія" та танцювальний колектив, яким керує Генрика Дмитрів. В репертуарі цього ансамблю народні і сучасні естрадні українські пісні, танці.

...А тепер звернімось до тих, що стоять найближче джерела української пісні — фольклорних колективів.

— Ганнуся! — почула його шепіт.

У відповідь потиснула цупкіше його руку.

— Моя Ганнуся? — почула удруге.

— Твоя, Васильку, твоя... — сказала насилу і розплакалась. Сльози швидко-швидко котились по обличчі, спадали на її білу блюзку, на накривало, яким укритий був хворий і гарячими краплинами впали на його руку. Здригнувся, наче впекли його ці сльози.

— Не треба плакати, Ганнусю, — силкувався якомога голосніше це сказати. — Гей, не вертається моя молода сила!..

— Не буду плакати, — сказала, прикусивши уста. — А говорити теж не треба, друже командире, лежіть спокійно, то й ваша молода сила вернеться до вас.

І сиділа так біля хворого, наче завмерла. На живчику його руки все ще тримала свою руку, наче забула про неї. Він примкнув очі і тривав так між сном, а дійсністю. Тоді звільнила свою руку і прислухалась до рівного, спокійного віддиху. Він дійсно спав.

Просиділа до ранку біля його постелі. Бабуся вранці похитала тільки головою.

— Бідний він, хлопець отой, а вона ще бідніша. Так і помре коло нього, дівочка моя, — сказала, наче сама до себе.

*Випускники Початкової школи
ім. Т. Шевченка в Білому Борі.*

Напевно глядачі V фестивалю української пісні і музики у Варшаві пам'ятають "Лемковину" — фольклорний ансамбль з Білянки. Кілька років "Лемковина" не діяла і щойно від вересня минулого року відновила свою діяльність. Музичним керівником "Лемковини" є Ярослав Трохановський, а організаційними справами займається Петро Трохановський. Ансамбль складається з трьох основних груп: капели, солістів, хору та налічує 38 осіб, з чого шестеро з "давнього колективу", решта — це нові молоді члени з різних місцевостей — Білянки, Ганьчової, Зиндранової, Ждині, Вапенного, четверо братів Горошаків з Лігниччини. Оновлений ансамбль продовжує традиції та ідеї старої "Лемковини".

...Найбільш популярним і відомим фольклорним колективом є "Ослав'яни" з Мокрого, що на Кроснянщині. Це колектив, який радує глядачів майже від початку уєскатівського літописання. Його членами, від народження колективу, тобто від 1972 р., були люди різних поколінь. Сьогодні в ньому переважає молодь. "Ослав'яни" працюють під керівництвом Євгена Могили. Вони останньо є найактивнішим уєскатівським колективом. Навіть у важкий період минулорічного літа "Ослав'яни" "мандрували" з концертами по північних воєводствах країни. Їхня програма — це віддзеркалення народної творчості в ділянці пісні, танцю і музики.

Дала знак Тетяні, щоб взяла сніданок для себе і для хворого, а сама пішла до сусідки Маринці по молоко.

Тетяна ж сиділа непорушно, боялась ворухнутись, щоб не збудити його. Дивилась, наче заворожена в його обличчя, прислухувалась до його спокійного і рівномірного віддиху. Враз він розплющив очі і посміхнувся до неї.

— Ганнусю! Встала вже, чи, може, зовсім не спала цієї ночі? — питав затурбовано.

— Як же вам, друже командире? — відповіла питанням на питання. В цю ж мить взяла його руку і пильно наслухувала живчик.

— Думаю, що краще мені. Та не то, що краще, але таки зовсім добре себе почуваю. Але я теж хочу про щось запитати, а саме: чи мені аж умирати треба, щоб ти, Ганнусю, перестала мене «командиром» звати?

— Не треба, Васильку, ой, не треба! Не пережила б я вдруге такої важкої хвилини. Та хіба ж

неоднаково, як звати? Васильку, чи командир, однаково — рідний, коханий, єдиний, мій...

— Твій, Ганнусю, навіки твій! Ще від тоді, як побачив я твою світліну і батько твій передав тобі привіт — від тоді не міг я тебе забути. І вірив, свято вірив, що колись таки зустріню тебе. І ти тільки подумай — щастя яке — зустрів таки! Ох, Ганнусю! За одну хвилину такого щастя не жаль і в бою загинути...

— Так, Васильку! А чи тоді, як оповідали повстанці про командира Бора, могла я собі уявити, який він? Чи ж могла я уявити собі, що він саме ось такий...

— Який же він, Ганнусю? Який?

— Що коханий такий, єдиний, що такого другого в усьому світі немає.

— Ні, Ганнусю! Це ти така кохана і твої очі бачать мене кращим, як я насправді є. А я ось повстанець-одчайдух, що мав щастя знайти на своєму життєвому шляху такий безцінний самоцвіт, як моя Ганнуся. Але

Цікаво, що єдиними мистецькими колективами, які зродилися й діють на рідній землі, а не на засланні, між усіма переліченими, є тільки два лемківські ансамблі — "Ослав'яни" і "Лемковина", яким відведено поважну й почесну ділянку — бути представниками українського фольклорного мистецтва. А де ж мистецькі колективи з давніх українських міст — наприклад із Перемишля? Там же ще нині живе чимало українців, але вони, зацьковані шовіністичною польською вулицею, на ширшому форумі не виявляються. Єдиний лиш їх дитячий ансамбль "Волошки" їздить часом із концертами на "Земь Одзискане".

ГУРТОК БЕЗ ПРИМІЩЕННЯ

На тлі загального в теперішній Польщі бунтарсько-протестного настрою, нас дивує спокійний, майже покірний тон статтей і вісток "Нашого Слова". Мовляв, "що вольно воеводзе...". Лиш зрідка можна стрінути вістку про якусь ненормальність чи кривду, навіть у відношенні до державно й партійно визнаної української організації. От, у Бартошицях:

Бартошицький гурток УСКТ виник напередодні 1960 р. Знайшлися в цьому середовищі діяльні люди, які поставили собі за мету гуртувати навколо Товариства місцевих українців, представляти їм надбання свого народу, ознайомлювати з українською культурою польські середовища. В цьому напрямку розгортається діяльність бартошицької ланки і по сьогоднішній день. Члени гуртка від початку самі створювали собі умови праці. Знайшлося приміщення для світлиці. Щоправда, була вона спільна — з пенсіонерами. Все ж таки члени

ланки мали змогу два-три рази в тиждні зустрічатись, обмінюватись думками, організувати різноманітні зустрічі, літературні вечори, танцювальні вечірки... Не тривало це однак довго. А винен в усьому ремонт. Просто буз попереднього узгіднення з ними, пенсіонери віддали світлицю в ремонт. Як годиться, ще перед ремонтом, меблі та усе інше причандалля — власність гуртка, без відома зацікавлених, виставлено з приміщення. Після ремонту бартошицьким уескатівцям повернутися сюди вже не судилося, мовляв, немає місця. Бажаних наслідків не принесли й інтервенції у влад міста та інших адміністраційних і політичних установ. Усе залишилося без змін до сьогоднішнього дня — тамтешня ланка діє, але нового приміщення не одержала.

ЧОГО ПОТРІБНО ДЛЯ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ?

У цьому році також відбуватиметься набір кандидатів на українську філологію Варшавського університету.

Загалом принципи набору залишаються такі самі, як у попередніх роках, тобто кандидати на українську філологію так як на білоруську, російську, зобов'язані будуть складати письмовий іспит з російської мови (письмова робота, граматичний текст). Коли цей екзамен буде оцінено екзаменаційною комісією позитивно, кандидат матиме змогу приступити до усних іспитів з російської мови і літератури та польської мови і літератури. Майбутні студенти повинні бути обізнані також з елементами історії, що пов'язана з літературними взаєминами Польщі і Росії.

Бідолашні україністи і в Варшаві залишаються під опікою "старшого брата"...

серце в мене добре (так завжди моя мати казала) і я вийняв би його з грудей і поклав би тобі на долоні, щоб ти слухала, як воно б'ється.

— Ой, чомусь дуже вже химерне те твоє серце, єдиний мій! Бож, учора зовсім не захотіло битись і треба було аж уколom змушувати його до биття, — посміхнулася сумно.

— Як же ти, Ганнусю, нагадуєш мені мою матір! Не лише тому, що турбуєшся про мене, як і моя мати колись турбувалась, але ще й так, як мати моя — поблажливо усміхаєшся на кожне моє слово.

— Не треба говорити забагато, Васильку, знову ж буде погано із серцем, — нагадала Ганнуся.

— Ні, не буде. Автім, я можу й не говорити — мені ж краще слухати як ти говориш. Тільки, що ти, Ганнусю, дуже вже скупа на слова.

— Не можу я говорити чомусь...

— Одне тільки слово скажи... — просив.

— Васильку!..

Взяла його руку, притулила до свого обличчя, потримала одну мить, а потім поцілувала і швидко відійшла.

За кілька хвилин вернулася — принесла його сніданок і знову зайняла своє постійне місце біля столі.

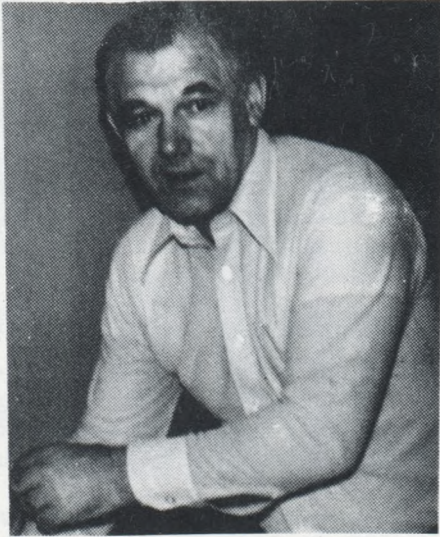
— Заспівай, Ганнусю, так, як тоді, пам'ятаєш? — просив.

— Добре, заспіваю. Та мушу сказати тобі, Васильку, що мені треба вийти сьогодні до другого села — обов'язки ждуть.

* * *

Продовження буде

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Сл. п. Михайло Пужик

25-го квітня 1981 року упокоївся в Бозі сл. пам. **Михайло Пужик** довголітній член 1-го Відділу ООЛ в Нью Йорку.

Тіло покійного спочивало у похоронному заведенні Петра Яреми в Нью Йорку, похоронні відправи відбулися в церкві Св. Юра в Нью Йорку а опісля на цвинтар св. Андрія в Бавнд Бруку.

Після панахиди слово про покійного виголосив голова 1-го відділу ООЛ п. Петро Гарайда який коротко накреслив життя Покійного.

Сл. пом. Михайло Пужик народився 9 березня 1920 року в Елізабет, в стейті Нью Джерзі. В 1921 році сім'я Пужиків повернулася на рідну землю, до села Карликів пов. Сянік, де покійний виростав і прожив молоді літа. Та небагато вітхи було в молодого юнака бо настала 2-га світова війна і німецький окупант переслідував наших людей. Між ними й Покійний також був арештований і просидів півтора року в німецькій тюрмі. Коли його врешті звільнено, він повернувся до рідного села, де зайнявся господарством, яке потребувало господаря і рук до праці, бо батько Покійного вже відійшов в вічність. В серпні 1944 року одружився з Марією Стефурою. Та незабаром прийшов новий, червоний окупант і треба було скриватися перед набором до червоної армії і перед виселенням до Советського Союзу. Треба було скриватися в лісах не раз о голоді і холоді разом із рідними й друзями. Ще не закінчилось одне лихо, а тут настала комуністична влада в Польщі яка в найгірший спосіб почала нове нищення нашого народу. Покійний Михайло, як свідомий і активний громадянин, зазнав особливих переслідувань, знущань і арештів, але найгірше було, коли його разом із двома рідними братами і друзями,

завезли до табору смерти в Яворжні. Тут він терпів разом із тисячами в'язнів голод, холод і несамовите знущання, можна сказати сміло, що ті терпіння спричинилися до його передчасної смерти.

По звільненні з каторги він віднайшов власну сім'ю на так званих "Одзисканих Землях", де й проживав до 1965 року, а тоді емігрував з дружиною і шістьома дітьми до Америки. Тут він зразу включився в українське життя, а насамперед у свою рідну Організацію Оборони Лемківщини. Він працював у ній як прикладний член не жалуючи ні часу ні грошей. Хоч уродився в Америці, то любив і шанував рідний край батьків і дідів своїх і мріяв про кращу долю України.

Після порохонних відправ на цвинтарі Св. Андрія відбулося прощальне поминальне прийняття в Бавнд Бруку, на поминках слово забрав член управи 1-го Відділу ООЛ. п. Василь Скомський, згадуючи покійного Михайла, він сказав, що він був доброї вдачі ніколи з ніким не сварився. Нераз на засіданні Управи Відділу ООЛ. покійний своїм розумним словом старався доказати, що зле, а що добре, і як далі потрібно працювати для добра всієї української справи. Зате члени управи шанували його і брали його поради під увагу. Брав участь в крайових з'їздах ООЛ і все старався, щоби всі рішення були для добра всезагальної української справи.

Наша пам'ять про покійного буде для нас вічною і ми, члени ООЛ його ніколи не забудемо і його думок і ідей, а будемо продовжувати їх, для здійснення наших змагань, для визволення нашої батьківщини — України.

Наприкінці п. Василь Скомський попросив присутніх скласти пожертви в пам'ять Покійного на добродійні цілі. Збіркою зайнялися Петро Гарайда і Василь Скомський і вона принесла 312 доларів з чого призначено 120 дол. на радіогодину оо. Василіян у Нью Йорку, а 192 дол. на журнал "Лемківщина", якого Покійний був читачем і ентузіястом.

На закінчення п. Скомський висловив співчуття дружині, сім'ї, близьким і рідним Покійного.

П. Г.

29 квітня 1981, після важкої і довгої недуги, відійшов у вічність на 66-му році життя св. п. **Іван Ющак**, залишаючи в глибокому смутку сім'ю — дружину, сина, дві дочки, чотири сестри й двох братів — а також багатьох добрих друзів, товаришів із громадської праці.

Похорон відбувся 2 травня. Похоронні обряди довершив о. Іван Сирота в церкві св. Івана Христителя в Ньюарку й пізніше на кладовищі

Св. п. Іван Ющак

Голівуд у Юніоні, Н. Дж. Домовину несли друзі Покійного — І. Копина, П. Ціціла, А. Гбур, М. Цьок, Й. Сорока, Д. Кулик і М. Фарбанець.

Покійний Іван був родом із села Маластова, Горлицького повіту, він вже з молодих років був активним членом громади, як член кооперативи й церковного хору. Він пережив лихоліття Другої світової війни, зразу мало не загинув погоничем польського обозу, а потім його забрано на німецьку насильницьку роботу. Та по війні доля була для нього ласкавіша, в 1945 році він одружився з Яриною Ковальчик із села Ставища, Новосандецького повіту, а згодом йому пощастило переїхати з родиною до Америки. Тут він поселився зразу в стейті Мічіген, потім у Ньюарку, а врешті в Мейплвуді, в стейті Нью Джерзі. Від самого початку він включився в організаційну працю української громади, а від 1957 став співтворцем і активним членом 5-ого Відділу Організації Оборони Лемківщини. Він був також на протязі однієї каденції Головою Управи цього Відділу.

А разом із цим Покійний був добрим і господарним батьком власної сім'ї. Разом із дружиною йому пощастило виховати всіх дітей у доброму, українському дусі.

Ще навіть коли важка недуга підорвала його здоров'я, покійний Іван, майже до останнього часу не перестав цікавитися долею рідної батьківщини і зокрема — діяльністю його "власного" 5-го Відділу ООЛ.

Після похорону, на поминках, теперішній Голова 5-го Відділу М. Фарбанець висловив щире співчуття дружині й сім'ї Покійного та закликав присутніх друзів складати пожертви на національні цілі. Тоді ж таки, замість квітів на могилу покійного Друга зложили: Д. Ніщот — 30 дол., М. Фарбанець — 20, М. Полканич — 20, С. Гавішак — 15, М. Медюх — 10, А. Гбур — 10, І. Дубенський — 10, М. Ільчишин

— 10, С. Бакай — 8, Д. Кулик — 8, М. Гривна — 7, Р. І. Ющак — 5, Й. Денузю — 5, І. Денузю — 5, І. Котляр — 5, Х. Ющак — 5, М. Цьок — 5, С. Фіцула — 5, А. Кравець — 5, П. Ціціла — 5, А. Шопа — 5, І. Копина — 5, Й. Сорока — 5, П. Псюк — 5, М. Бонасевич — 5, М. Саракун — 5, А. Перун — 4, А. Кітвіс — 2, В. Перун — 1. Разом — 230 дол. Зібрані гроші розділено: 155 дол. на пресовий фонд "Лемківщини", 40 дол. на радіо-годину оо. Василян і 35 дол. на досліди над хворобою пістряка.

М. Ф.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Вельмишановні Друзі!

В 7-ому (4/80) числі "Лемківщини" було поміщено моєго листа, при чому, не знаю чого, трапилася маленька помилка. Я ніколи не був політвиховником УПА, прошу спростування, бо ще ті, що знають мене, могли б подумати, що я присвоюю собі функцію, яка мені не підходить і не належиться.

Пересилаю чек на 30 австралійських доларів, 22 з переведеної збірки на пресовий фонд і 8 на річну передплату. Пересилаю також знімок із церкви в Вапівцях біля Перемишля, нині вона дуже знищена, бо нема кому нею опікуватися. Хоч місцеві поляки правлять у ній їхні Богослужби латинського обряду, то направ ніяких не роблять.

Щиро здоровлю всіх співробітників Вашого журналу й бажаю дальших успіхів у Вашій праці.

Д. Грицько-Цяпка
Блектавн, Австралія

Від Редакції: Щиро перепрошуємо п. Грицька-Цяпку за нашу помилку. Вона сталася тому, що інший учасник повстанської боротьби на Лемківщині, з тим самим псевдонімом "Цяпка" дійсно був тоді політвиховником УПА (а справжніх прізвищ у той час, як відомо, в УПА не вживалося).

Церква у Вапівцях

З МАНДРІВКИ ПО ЗАХІДНІЙ ЛЕМКІВЩИНІ

Продовження

ПІВНІЧНА

Рано-вранці, після сніданку, вирушаємо в нашу першу пізнавальну екскурсію вздовж Попраду. Перша місцевість на нашому шляху, це, очевидно, Північна.

Місто Північна — це прикордонне поселення, яке до 1939 р. зараховувалося ще до західно-лемківського краю, хоч саме місто було вже зовсім спольонізоване. Далі на північ, в сторону Санча, починалися села польської етнічної групи, званої "Сандецькими ляхами".

До сьогодні не з'ясовано виникнення назви "Північна". Офіційно визнана версія виводить її від великої кількості пивниць-льохів, де колись місцеві купці переховували свій крам, і які, згідно з переказом, тягнулися в західному напрямку, вздовж пасма Радзієвої аж до села Німцова. Але ж пивниці ці постали і були використовувані щойно згодом, коли поселення розбудувалося і витворилося місцеве купецтво, яке розбагатіло на торгівлі з Угорщиною. Друга версія вказує на документ з 1348 р., підписаний Казимиром Великим. Актом цим король надав привілеї "вільного міста" поселенню, що знаходилося на т. зв. Північній Ший; так називалося воно до тієї пори. Тому що в згаданому польському документі говориться саме про "північну", а не про "пулноцну" Шию, етимологія назви вказує безперечно на її українське походження. В тому ж 1348 р. сандецький міщанин Ганко отримав льокальну грамоту для нового міста Північна. В міському архіві зберігаються ще й інші документи, з яких видно, що різні привілеї для Північної, як, наприклад, звільнення від мита та ін. торговельні вигоди, були підтверджені п'ятьма королями, ще й цісарем Францом Йосифом. Як бачимо, це було багате місто і вносило воно також великі прибутки і в державну скарбницю. Ще з кінцем XIX ст. в долині Попраду панував поживалений торговельний рух; купецькі валки везли з Угорщини вино, мідь, віск, коні, південні овочі, а з Польщі на південь сіль, сукно, оливу. До початків XX ст. працювало в Північній 5 млинів, бровар, папірня і сукновалка.

Центр міста Північної розташований на пагорбі, що на лівому березі Попраду. На ринку стоїть оригінальна криниця прикрашена гербами різних держав — це і є свідки часів, коли різні купці напували тут своїх коней. Важко встановити, чи в Північній існувала коли-небудь церква і парафія східного обряду. Мурований латинський костьол, який діє тепер, побудований в 1885 р. До того часу стояв на

цьому ж місці дерев'яний храм; але чи це був костьол чи церква?..

В Північній нема того гамору і суєти, які приаманні більшим курортам, а спокійніша течія Попраду, який виходить тут в широку долину між зеленими лугами, дозволяє навіть купатися в річці. У Північну, зрештою, приїжджали на літній відпочинок ще в XIX ст. Довідник про Північну подає цікаву інформацію, що місцевість цю полюбили не краків'яни, яким сюди все ж таки ближче, а власне львів'яни.

ЛІМНИЦЯ

Долину ріки Попрад можна назвати "Долиною мінеральних джерел". І не буде в цьому ніякого перебільшення, — кожне село, кожний поселений пункт у цій долині та в її бічних відгалуженнях має в "своєму розпорядженні" якусь лікувальну воду — солону, сірчану, залізисту — хоч досі в більшому масштабі не використовувану.

150 років тому джерел цих було значно більше. Але коли Лемківщина у XVIII ст. увійшла в склад Австро-Угорщини, виявлено, що в монархії обов'язує монополія на сіль. В цій ситуації солоні карпатські джерела стали "конкурентами" для держави. Виконуючи розпорядження фінансових чинників, засипано було тоді в цілій провінції "Галіції" біля трьох тисяч криниць з мінеральною водою, в тому велику кількість і в долині Попраду. З тих, що уціліли від австрійського "розгрому", далеко не всі ще до сьогодні науково досліджені і використані.

Таким невикористаним вповні водолікувальним курортом і є, наприклад Лімниця. Це перша місцевість на нашому туристському шляху з Північної у верхню течію Попраду. Про Лімницю кажуть, що вона чи не найбільш багата в ці природні скарби — в якому б місці не копати, всюди струменем б'є "квасна вода", а Лімницький потік віддає Попрадові кристально чисту воду з баньочками. Долина, яку собі вижолобив цей потік, не тільки дуже мальовнича, але й винятково затишна, бо від холодних, західних вітрів охороняє її високе пасмо гори Кіцар, що сягає аж до Писаної полонини.

Селище тягнеться на кілька кілометрів, а останні його будинки знаходяться аж під узбіччям Парховатки (1005 м). Спиноючись далі під гору вздовж потічка Вапник доходимо до утриманого в доброму стані, типово лемківського господарства, яке оточене старими деревами. Про газдівку цю згадується навіть у туристському довіднику. А вона

Околиця Лімниці

дійсно варта того, щоб її оглянути, як релікт неіснуючої вже в цих околицях автохтонної лемківської культури. Далі полянами Грань і Скотницькою, мандруючи вперек стрімкого узбіччя, можна вийти на Лабівську полонину і там перепочити в новій невеликій турбазі. Можна, але це вже мета для більш загартованих туристів. Ми повертаємось назад, глянувши ще востаннє з-під тину лемківської хижі на гори, що по той бік Попраду: село над рікою, з високою вежею костьола — це словацький Мнішек, а за ним чітко вирисовується сідло в хребті масиву. Кіцара (707 м.), куди має піти нова дорога на Шавницю.

Чи була коли-небудь церква в Лімниці? Нові поселенці, в яких ми питали про це, одногосно стверджували, що на її сліди не натрапили. Не виключене, що Лімниця належала до сусідньої вірхомлянської парафії, де збереглася гарна церква. А може це моє припущення прочитає хтось з лімницьких вихідців і подасть більш вірогідну і точну інформацію?

ВІРХОМЛЯ

Вірхомля, подібно як і Лімниця, заховалася в ярі за верхом Кичери, що став для села оборонним муром від західних холодних вітрів та мокрого туману з-над Попраду. У цьому велика кліматична перевага Вірхомлі, яка, маючи багатющі родовища лікувальної грязі, і, очевидно, місцеві джерела "щави", мріє і собі про славне майбутнє.

В самому центрі селища біля роздоріжжя,

посеред старенького цвинтаря стоїть дерев'яна церква. Довідник подає дату її будови 1821 рік. Колись була вона донизу оббита гонтами, але ремонт в 1906 р. частинно позбавив її первісної краси. Церкві патронує архістратиг Михаїл. Церква відчинена, бо у Вірхомлю попадаємо саме в неділю. Якраз починають сходитися вірні на Богослуження, прямуємо туди і ми. Біля церкви зупиняємось, намагаючись відчитати напівзатерті написи на трираменних похилених надгробних хрестах. Під одним із них лежить і старенький вірхомлянський парох: "О. Хил'як Ігнатій 1805-1890 и его супруга Евфразинія 1813-1845".

Моя цікавість до старовини привертає увагу якоїсь жінки, яка, видно, очікує когось під церквою і в межичасі уважно за нами слідкує. Врешті не витримує:

— Ви вмієте прочитати ці написи? — питає польськи. — Звідки ви, і чи подобається вам наша церква?

Так і каже "церква", хоч від кожного нового поселенця сподіватися можна було б окреслення "косцюл", тим більше, що святину передано в користування римокатолицьким ієрархам і Богослужіння відправляються тут по-латинськи. Розмова з жінкою переконує мене, що переді мною автохтонка — українка. І коли запитую її, чи вона тутешня "з дядя-прадзядя", бо таких люблю і шаную, на обличчі моєї співрозмовниці розцвітає радісна усмішка. Дружно-інтимно стискає мені руку і каже, на цей раз вже по-українськи: "То ви наші..."

Відразу починається довірлива розповідь про село, де залишилося 25 мішаних лемківських родин, що "свої" живуть дружно, як ніколи перед тим, і помагають один одному в потребі. Спільне горе зєднало людей, які може колись і поглядали на себе скоса, як то буває між сусідами. Настя, бо так зветься нова знайома, подає мені свою адресу і конче запрошує приїхати в Вірхомлю на довший відпочинок. А поки що веде нас у церкву і з гордістю показує старі ікони, які вдалося зберегти від загального знищення: оце Володимир і Оґа, перші українські християнські князі, оце святі монахи Антоній і Феодосій Печерські, далі брати Кирило і Методій, першоучителі святого Письма на слов'янських землях. В багатих барокових рамках опікун церкви арх. Михаїл і св. Варвара. Дуже добре збережений іконостас, також з позолоченими бароковими прикрасами, перед ним поставлено вітвар для латинської відправи. На хорах видніє відновлений напис "Слава во вишніх Богу і на землі мир". Появляється ксьондз, уже в літургичних шатах. Нам пора їхати далі. Неділя — це нагода, щоб заглянути у навколишні церкви, зачинені в будні. Прощаємось з Настею, як старі друзі.

В поворотній дорозі привертає нашу увагу біліючий кам'яний придорожній хрест. Він височезний, трираменний, фундаторський напис на ньому забілений і не до прочитання. Що нас однак

Вірхомля — Хата на полонині

дивує, то те, що скісне його рам'я нахилене в "неправильну" сторону, не згідно з прийнятим церковним каноном. Помилка якась, чи що? Прохожий газда, дуже балакучий, розповідає нам цілу історію. Хрест цей — це фундація одного місцевого лемка, реемігранта з-за океану. Повернувшись ще перед 1939 р. додому, та ще й з невеликими ощадностями, встиг він гарно побудуватися і з вдячності за щасливу долю поставив цього хреста. Поставив його над самим потоком, по другому боці дороги і стояв він там довгий час "правильною" стороною до проходжів. Однак щорічні повені підмивали беріг потоку, аж однієї весни хрест осунувся і впав. Нові поселенці Вірхомлі (це було вже після 1945 р. і наш реемігрант знов мусив покинути своє село) перетягнули хреста через дорогу, подалі від зрадливої води, але не було між ними нікого, хто звернув би їм увагу, що хреста треба ще й відвернути на 180°, щоб став він передом до проходжів. Так і стоїть він, як його поставили, досі "неправильно".

БОГДАН ІГОР АНТОНІЧ

ВЕРЕТЕНО

Стрільчастий день, прозорий холод
і вся невпійманість краси.
Широко креслеш пісні коло.
Єх, пахне ранок. Срібло й синь.

Душа острунена й зелена.
Сміється сніг, сміюся я.
Червоним сонця веретеном
закрутить молоде хлоп'я.

Заходом рухливої Управи 99-го Відділу США у Вотервліті відбувся тут 17 травня в залі церкви св. о. Миколая Лемківський Вечір при участі письменниці Івонни Савицької та співачки Христини Карпевич. Голова Відділу, Дозя Кушнір, привітала обі мисткині та гостей. Культ-освітня референтка мґр Люба Біла-Мунтер у вступному слові представила письменницький шлях Івонни Савицької. Вона почала друкувати казочки, оповідання, вірші від 16 року життя в дитячих журналах. В Америці вступила до Об'єднання Письменників Дитячої Літератури (ОПДЛ), видала 7 книжок для дітей: "Серце" — збірка віршів на честь матері, "Золоті дзвіночки" — "Наша хатка", "Денник Ромця" — оповідання, "Небазудьки", "Три казочки" — вірші, "Молоді пісні", — співаник, музика М. Фоменка. Для старших видала збірку оповідань "З пташиного лету", приготував збірку лемківських нарисів "Ой верше, мій верше". Друкує свої фейлетони в "Свободі", в "Народній Волі", веде постійний відділ "Хвилина дружньої розмови", де порушує проблеми дня. Письменниця народилася в Яліні, де її батько був священиком. До 10-того року життя вона говорила лемківським говором тому знає його добре й пише нариси лемківським діалектом, що надає їм регіонального кольориту. Музичну ілюстрацію до лемківських нарисів виконає наша співачка Христина Карпевич, що відспіває низку лемківських пісень.

Довготривалими оплесками присутні привітали І. Савицьку, що прочитала по мистецьки зворушливе оповідання "Квіт папортини". Солостка Христина Карпевич проспівала при власному супроводі фортепіаном "Ой, верше мій верше", пізніше весільну, косарську й купальську пісні. Далше письменниця прочитала нариси "В новітніх катакомбах", "Березові прутики", репортаж з Києва, вкінці спомин з дитинства — "Беркова Деворка". Х. Карпевич проспівала "Отче наш", "Рідна мати моя", вкінці "Ой, верше, мій верше" у своєрідній мистецькій інтерпретації. Багато слухачок і слухачів були зворушені до сліз, бо і зворушливий зміст і високомистецька форма передачі викликали незабутні переживання. Чарівна, зелена Лемківщина станула перед очима багатьох уродженців цієї частини наших земель, і тому сльози стояли в очах багатьох. На залі були не тільки уродженці Лемківщини, але й Поділля, Київщини, Полтавщини, Полісся, і всі вони переживали глибоко трагедію Лемківщини.

Вкінці, голова Д. Кушнір подякувала обом мисткиням за такий чудовий Лемківський Вечір, найкращий авторський вечір у нашій околиці. Варт, щоб почули його всі лемки в інших місцевостях нашого американського розсіяння.

І. Дурбак

БАЙКА О ГЛУПЫМ МИКОЛАЙКУ

Оповіді вам днес байку
о глупым Миколайку,
што руки мав цілы,
на ногах ходив здоровых,
але без головы.

Медже високоыма горами,
медже зелеными лісами,
де сонце по вершках ходило,
а за ним
срібний місяц нічки білив,
де любов покорила силу,
выросла в пташках і квіточках
і в синіх очках царівны,
де гнівных люди николи-с не видів
в шастю ци в біді,
як на сьміх-байку
вродився наш Миколайко.

Розума Миколайка вчыли
няньо баусатий
і дідю бородатий;
двоіли ся, троіли,
жебы му долю ліпшу дати.

Та што ж! —
Не черпнеш воды до решета,
ни до повного не долієш,
хоц бы-с зо скоры вышов —
нич не подієш.

Втекла наука з Миколайка
як вода з решета,
а до повноты його глупоты
юж дочыннити неє што.

Вшытко вівперек робит наш
богатыр
струже басы з дуба,
а багра з ялиці,
вовкам на пострах в хыжы кладе
ватру

гонтыкы бе до підків,
а до гонтив клинці.

Порядок в світі
хце Миколайко змінити:
чого на гору лізти, — повідат, —
кед мож все лем з горы сходити.

Як подумане, так зроблене —
розогнав ся з горы і жене.
Медже заленыма нивами,
медже рвучыма потоками,
а все лем долов і долов,
як задумала голова.
Аж раптом стає і очам не вірит:
якісий юлан з г'вера в него мірит.

— Та йой, та пане,
та што ж я сьвіту завинив,
недост мя ноги болят —
бити мя хцете завоіном.

— Ту кордон царства великого,
ту обча нога не може ступити
без пропуска урядом даного;
ту лем бортакты можут іти,
бо земля наша велика,
ніт кому на ній робити.

— Пустте і мене —
я Миколай Бортак.

— О, так! —
я добрі виджу, добрі чую,
дораз ти пропуск выписую.

— Я так і думав, пане,
што вы не такы завзяты,
з очи вам добрі смотрит,
хоц зовоіну в руках мате.
Дякую, пане,
Боже вам заплат!

— Но, хватит, хватит!
Ніт за што дякувати,
а коли ходит о заплату...
перестан шуткувати.
До діла, друже Миколай...
... як ваше отчество?

— Бырлів, пане!

— Бырльович, — так значыт!?

— Та кус іначы,
але най ся стане,
як лем хцете, пане.

— Та што вы, здуріли?
Пане, тай пане, —
ідте з панамы до чорта!
Вы грамотный?

— Та ніт, не Грамотный,
я Бортак, Миколай, —
юж сте записали.

— Так значыт — неграмотный;
чого сте зразу не гварили!
В такым же разі, Миколай Бырльович,
знате, што таке — вилы?

— Та де ж бы ніт, пане...
З єдного кінця мают еден конец,
з другога кінця — два кінци,
або і кінци без кінця.
Мож нима гний метати,
або і снопы пшениці.

* * *

Не знам юж дальше долі Миколайка,
Та і час юж кінчыти байку.
Жебы мі ніхто не зашмарив,
што ніт в ній высновку,
прото вам гварю:
Тяжко на карку голову мати,
легше головку.

"Наше Слово"

- I. LYKO — "WE'RE MOVING ON!..." 1
 • The author — one of the leading members of the Lemko social movement in the U. S. A. — recounts the past history of American Lemko organization, with its successes and drawbacks, and its everpresent goal — help to the oppressed, now largely destroyed, ancestral homeland. He particularly emphasizes the need for publishing activity and calls for support to the Lemko Research Foundation.
- FR. P. KOVALCHYK — "MY COUNTRY" 3
 • Natural beauties of the land of our forebears and traditional values inherited from them form the basis of our love for our lost "holy land".
- I. DYBKO — "I. FYLYPCHAK AND HIS LITERARY WORK" 4
 • The life and activity of the Lemko born Ukrainian writer and educationalist is presented, with numerous quotations from his historical novels. I. Fylypchak's body lies somewhere in an unmarked Siberian grave, but his literary work stays with us to be enjoyed by all.
- M. HORBAL — "SONG OF THE SUN FLOWERS" 6
 • Sunflower — a national flower of Ukraine — is here considered as a symbol of our people's age old resistance to the forces of invading darkness, our striving towards light and truth.
- H. LEMKO — "JAWORZNO CONCENTRATION CAMP" (contin.) 7
 • A heroic act of resistance by one imprisoned U. P. A. officer has brought a temporary relief to his tortured fellow P. O. W.-s. "Banderowtzi's rebellion!"... A state of alert in the Polish communist concentration camp.
- I. HOLOVCHAK — POETRY 10
 • Oh, bring back my beloved Verkhovyna to me!
- J. SANOCKY — "PRAYER FOR LEMKIVSHCHYNA" 10
 • A dying woman in the Soviet exile prays for the long suffering Lemko land.
- L. GOY — "MORE ABOUT BONARIVKA" 11
 • The authoress, who left Bonarivka as a small child, recounts some remembered historical facts and some childhood memories about her beloved Lemko village.
- FROM THE OLD ARCHIVES 13
 • Facsimile of a public appeal issued by the then "Lemko Defense Committee" in 1933.
- I. KORNAFEL — "AN INSURGENT'S MEMOIR" 14
 • A former soldier of the Ukrainian Insurrectional Army remembers the exciting years of his youth, the years of stress and struggle. During a reconnaissance raid he was ambushed by a Polish communist detachment and nearly died from wounds and the loss of blood.
- B. I. ANTONYCH — "A TALK WITH A LEAF" 16
 • A fallen autumn leaf — a symbol of the past happy illusions of life and youth.
- LEMKIVSHCHYNA AND SAN-LAND CHRONICLES 17
 • The great Ukrainian summer festival in Koszalin, in the Western Polish exile. Difficulties of an officially recognized Ukrainian cultural organization. Ukrainian Linguistics' students in Poland have to pass exams in... Russian language and history.
- M. OSTROMYRA — "LEMKIVSHCHYNA AFLAME" (contin.) 17
 • During a Polish communist police raid the ailing U. P. A. officer nearly dies of heart failure in his narrow hiding place. A romantic attachment develops between the gravely ill insurgent hero and his U. P. A. nurse.
- IN MEMORIAM 22
 • of the departed Lemko activists M. Puzhyk and I. Yushchak.
- LETTERS TO THE EDITOR 23
- I. BOHUN — "TRAVELS ACROSS WESTERN LEMKIVSHCHYNA" (contin.) 24
 • Moving into the westernmost Poprad river valley, the traveler visits some of the townships which have already lost every trace of their former Lemko Ukrainian heritage. She then arrives into the first village, where the former Ukrainian rite church still stands, now converted into a Polish house of worship. Friendly encounter with one of the few remaining original Lemko inhabitants.
- B. I. ANTONYCH — "TE SPINDLE" 26
 • A small village boy — as lively and active as a spindle.
- I. DURBAK — "LEMKO EVENING IN WATERVLIET" 26
 • The literary evening of the authoress Ivanna Sawycka (see "Lemkivshchyna", Spring 1981) has now been repeated in the upstate New York.
- A. KOLKA - "THE TALE OF THE SILLY MYKOLAYKO" 27
 • Life and adventures of a silly village youth who ran, and ran, and ran, downhill all the time, and finally crossed the border of a "great empire", where he had to work under threat of a soldier's gun. (Lemkos in the Soviet lands? — this "tale" was created under Polish communist regime.)
- LEMKO PICNIC AT BOUND BROOK
 • Prior to this year's traditional ODL picnic of the New York — New Jersey area, an official conference of the area's ODL representations has been organized at the "Ukrainian Village" of Bound Brook, N. J.

ВІСІМНАДЦЯТИЙ КРАЙОВИЙ З'ЇЗД

ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ

Відбудеться 24-25 жовтня 1981 р. в залі Української Централі,
при 240 Гоуп Аве. в Пассейку, Нью Джерзі.

Реєстрація делегатів почнеться в суботу 24 жовтня о год. 9 ранку.
У програму З'їзду включається бенкет о год. 6.30 вечером і танкова забава
о год. 9-їй веч.

В цих самих днях відбудеться також

НАДЗВИЧАЙНИЙ З'ЇЗД СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ.

СПІЛЬНИЙ ФЕСТИН У БАВНД БРУКУ

Вже понад двадцять років Відділи ООЛ Ньюйоркської Округи — Нью-Йорк, Пассейк, Елізабет, Ірвінгтон, а останньо і Йонкерс — влаштовують щорічно фестин-пікнік в "Українському Селі" біля Бавнд Бруку, в стейті Нью Джерзі. За той час отой "лемківський фестин" став уже традиційним. Він кожного року набирає щораз більшого значення, бо це не лиш весела розвага для всіх, на ньому відбуваються мистецькі виступи молоді й зустрічі з видатними людьми українського суспільства, почесними гостями фестину.

Цьогорічний фестин мав особливе значення, бо на ньому, перед початком розвагової програми, відбулася організаційна зустріч — конференція представників Відділів Організації Оборони Лемківщини. Обидві імпрези відбулися 21 червня 1981, знову в тому самому "Українському Селі".

Відкриваючи фестин, голова його, п. Василь Гаргай привітав усіх присутніх членів ООЛ і гостей, а зокрема голову Фондації Дослідження Лемківщини п. Мирона Миця і голову Краєвої Управи ООЛ п. Миколу Грицков'яна, який після того сказав коротке слово до учасників імпрези. В мистецькій частині взяли участь: танцювальна група Осередку СУМА в Пассейку під мистецьким керівництвом п. Статкевича і старша танцювальна група "Воля" осередку СУМА в Картереті під керівництвом п. Юрченюка. Під час фестину відбулася вигравка, яку перевели пп. Іванка Котляр і Стелла Блиха.

За успішне переведення фестину належиться подяка голові його п. Василеві Гаргаєві й фестиновому комітетові. Хоч голова цього комітету п. Марійка Дупляк не могла з сімейних причин сама взяти участі у фестині, то її заступив на нім дуже

Ділимося сумною вісткою з нашим членством й усім українським громадянством, що 2 травня 1981 року ненадіжно відійшов у вічність

сл. п. ПАВЛО ДОБОШ

довголітній співпрацівник ООЛ і низки інших громадських організацій у Рочестері, народжений 1925 року в селі Костарівка на Лемківщині

Похорон відбувся 5 травня з церкви св. Духа на місцевий цвинтар у Рочестері, Н. Й.

**Крайова Управа
Організації Оборони Лемківщини**

Замість квітів на свіжі могили **бл.п. Стефанії і Михайла Долошицьких**, батьків голови нашого Відділу Марійки Дупляк, складаємо на пресовий фонд журналу "Лемківщина" 30,- дол., а сім'ї Покійних висловлюємо щире співчуття.

**Управа 3-го Відділу
ООЛ в Пассейку**

активний заступник голови п. Іван Полянський. Треба подякувати також нашим милим господилям, що працювали в буфеті й кухні та всім іншим, що помагали під час цієї вдалої імпрези.

Після обчислення фестинових прибутків, їх розділено: 200 доларів на видавничий фонд журналу "Лемківщина" і 300 доларів на Світову Федерацію Лемків.

Л. К.

Return to "Lemkivschyna" P.O. Box 651 Cooper Station,
New York, N.Y. 10276

BULK RATE
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 121,
Clifton, N.J.

